

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ BÖLÜMÜ
DİN EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**4-6 YAŞ KUR’AN KURSLARINDA UYUM
SÜRECİ İÇERİSİNDE KARŞILAŞILAN
PROBLEMLER: İSTANBUL ÖRNEĞİ**

AYŞENUR ŞEN

2501181769

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ MUSTAFA İSMAİL BAĞDATLI

İSTANBUL, 2021

ÖZ

4-6 Yaş Kur'an Kurslarında Uyum Süreci İçerisinde Karşılaşılan Problemler: İstanbul Örneği

Ayşenur Şen

Bu çalışmada DİB 4-6 yaş Kur'an kurslarında eğitim gören çocukların kursa uyum sürecinde karşılaştıkları problemler incelenmiştir. İstanbul'un Şişli, Beyoğlu, Fatih ve Bahçelievler ilçelerinde görev yapan 20 4-6 yaş Kur'an kursu öğreticisine yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Öğreticilerin verdikleri cevaplar kursa uyum süreci ve aynı cevapları veren öğretici sayısı açısından değerlendirilmiştir.

Yapılan araştırma neticesinde 4-6 yaş Kur'an kurslarında öğrencilerin gelişim seviyeleri, yaşları ve cinsiyetleri gibi faktörlerin kursa uyum sürecini etkilediği sonucuna varılmıştır. Ayrıca öğreticinin ve ailenin öğrenciyi destekleyen davranışları, uyum süreci etkinlikleri, kursun fizikî şartlarının öğrenciye uygunluğu öğrencinin kursa uyum sürecini olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: 4-6 yaş, Kur'an kursu, Uyum süreci, Problem, 4-6 yaş uyum süreci.

ABSTRACT

In the Adaptation Process in 4-6 Ages Quran Courses Problems Encountered: The Case of Istanbul

Ayşenur Şen

In this study, the problems faced by children attending the DIB 4-6 years old Quran courses during the course adaptation process were examined. A semi-structured interview form was applied to the 20 4-6 year old Quran course instructors working in Şişli, Beyoğlu, Fatih and Bahçelievler districts of Istanbul. The answers given by the trainers were evaluated in terms of the adaptation process to the lesson and the number of teachers who gave the same answers.

As a result of the research, it was concluded that factors such as the development level, age and gender of students who are 4-6 years old who study in Quran courses affect the course adaptation process. In addition, it was determined that the behavior of the teacher and the family supporting the student, the suitability of the curriculum and the physical conditions of the lesson positively affect the student's adaptation process.

Key words: 4-6 age, Quran course, Adaptation process, Problem, 4-6 age adjustment process.

ÖNSÖZ

Uyum, insanın doğumundan itibaren bulunduğu şartlara adapte olmasıdır. Okul öncesi dönemdeki uyum çocuğun dinî gelişimi ve bilişsel gelişimi açısından büyük bir öneme sahiptir.

DİB çocukların dinî ve kişilik gelişimlerine katkı sağlamak amacıyla 2013 yılından itibaren 4-6 yaş Kur'an kurslarını yaygın eğitim faaliyeti olarak yürütmektedir. Bu araştırmada DİB'e bağlı 4-6 yaş Kur'an kurslarında uyum sürecinde yaşanan problemler öğretici görüşleri doğrultusunda incelenmiştir. Araştırma; Şişli, Beyoğlu, Fatih ve Bahçelievler ilçelerinde görev yapan 20 öğreticiyle sınırlı tutulmuştur. Söz konusu araştırmada, okul öncesi din eğitimi alanında mühim bir yeri olan 4-6 yaş Kur'an kurslarında uyum sürecinde yaşanan problemlerin kaynaklarını anlamak ve bu problemlerin çözümlerine katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Çalışma giriş, kavramsal ve kuramsal çerçeve, yöntem, bulgular ve yorumlar bölümlerinden oluşmaktadır. Giriş bölümünde konuya başlangıç yapılarak çalışma hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde kavramsal ve kuramsal çerçeve, 4-6 yaş dönemi özellikleri, okul öncesi eğitim kurumlarının ortaya çıkışı, uyum süreci ve ilgili başlıklar ele alınmıştır. İkinci bölümde araştırmanın yöntemi ve veri toplama aracı hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde ise öğretmenlerle yapılan görüşmelerden ulaşılan veriler ele alınmıştır. Sonuç ve değerlendirme bölümünde ise araştırmada ulaşılan tespitler sunulmuştur.

Tez çalışmamın ilerlemesinde bilgi ve tecrübesiyle desteğini esirgemeyen sayın danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Mustafa İsmail Bağdatlı hocama teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca bu süreçte desteklerini her zaman hissettiğim kıymetli eşim Murat Şen'e, dualarını her zaman hissettiğim anne ve babama çok teşekkür ederim.

Ayşenur Şen

İstanbul, 2021

İÇİNDEKİLER

ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1. 4-6 Yaş Dönemi Çocukları Hakkında Gelişim Teorileri	3
1.1. 4-6 Yaş Dönemi Bilişsel Gelişim.....	4
1.2. 4-6 Yaş Dönemi Psiko-sosyal Gelişim	6
1.3. 4-6 Yaş Dönemi Dil ve Psikomotor Gelişim	8
1.4. 4-6 Yaş Dönemi Dinî Gelişim	9
2. Dünya’da Okul Öncesi Eğitimin Tarihi.....	11
2.1. Ülkemizde Okul Öncesi Eğitimin Tarihi	14
2.2. DİB Okul Öncesi Eğitimin Tarihi.....	15
3. Uyum Süreci	16
3.1. MEB’e Bağlı Okullarda Uyum Süreci	18
3.2. Diyanet 4-6 Yaş Kur’an Kurslarında Uyum Süreci.....	19
4. 4-6 Yaş Kur’an Kurslarında Öğreticilerin Yeterlilikleri	21
5. Okul Öncesi Kurumlarda Eğitime Aile Katılımı	23
6. Okul Öncesi Kurumların Fizikî Özellikleri.....	24

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

1. Araştırmanın Konusu, Problemi ve Hipotezleri	27
2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	28
3. Araştırmanın Kapsamı, Sınırlılıkları ve Yöntemi	30
4. Veri Toplama Araçları.....	31
4.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu.....	31

4.2. Verilerin Toplanması ve Analizi	31
5. Araştırmanın Kaynakları ve İlgili Literatür	32
6. Görüşmeye Katılan Öğreticilere İlişkin Özellikler	36

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

1. Öğrencilerin Bilişsel, Duyuşsal ve Psikomotor Gelişim Farklılıklarına İlişkin Öğretici Görüşleri.....	37
2. Öğrencilerin Yaş ve Cinsiyet Durumlarına İlişkin Öğretici Görüşleri	40
3. Öğrencilerin Sağlık Problemlerine İlişkin Öğreticilerin Görüşleri.....	41
4. Öğreticinin Öğrenciye Karşı Tutumu Hakkında Öğreticilerin Görüşleri	42
5. Ailenin Çocuğa Karşı Tutumunun Uyum Sürecine Etkisi Hakkında Öğreticilerin Görüşleri.....	44
6. Uyum Süreci Etkinliklerinin Öğrencinin Gelişim Düzeyine Uygunluğuna İlişkin Öğreticilerin Görüşleri.....	47
7. Kursun Fizikî Şartlarının Öğrenciye Etkisi Hakkında Öğreticilerin Görüşleri	49
8. Kursta Öğreticiler Arası İlişkinin Öğrenciye Etkisi Hakkında Öğreticilerin Görüşleri..	51
SONUÇ VE ÖNERİLER	53
KAYNAKÇA	59
EKLER	66

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Öğreticilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor gelişim alanlarında eksikliği olan öğrencilerin kursa uyum sürecindeki davranışları hakkındaki görüşleri.....	38
Tablo 2: Öğreticilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor gelişim alanlarında eksikliği olmayan çocukların kursa uyum sürecindeki davranışları hakkındaki görüşleri.....	39
Tablo 3: Öğreticilerin 4-6 yaş Kur'an kurslarındaki öğrencilerin yaş ve cinsiyet durumlarının uyum sürecine etkisi hakkındaki görüşleri.....	41
Tablo 4: Öğreticilerin 4-6 yaş Kur'an kurslarındaki öğrencilerin sağlık problemlerinin uyum sürecine etkisi hakkındaki görüşleri.....	42
Tablo 5: 4-6 yaş Kur'an kurslarında uyum sürecinde öğreticinin öğrenciye karşı tutumundan kaynaklanan problemlere dair öğretmenlerin cevapları.....	44
Tablo 6: Uyum sürecinde ailenin çocuğa karşı tutumundan kaynaklanan problemlere dair öğretmenlerin cevapları.....	46
Tablo 7: Uyum Süreci Etkinlikleri Hakkında Öğreticilerin Cevapları.....	48
Tablo 8: Kursa uyum sürecinde kursun fizikî şartlarının öğrenciye etkisine dair öğretmenlerin görüşleri.....	51
Tablo 9: Kursa uyum sürecinde öğretmenler arası ilişkinin öğrenciye etkisi hakkında öğretmenlerin görüşleri.....	52

KISALTMALAR LİSTESİ

- a.g.e.** : Adı geçen eser
- a.g.m.** : Adı geçen makale
- c.** : Cilt
- Çev.** : Çeviren
- DİB** : Diyanet İşleri Başkanlığı
- KSÜ** : Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
- MEB** : Milli Eğitim Bakanlığı
- M.Ö.** : Milattan önce
- M.S.** : Milattan sonra
- s.** : Sayfa
- S.** : Sayı
- SÜİFD** : Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
- T.C.** : Türkiye Cumhuriyeti
- TDV** : Türkiye Diyanet Vakfı
- TSK** : Türk Silahlı Kuvvetleri
- TÜSİAD** : Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği
- vb.** : ve benzeri
- vd.** : ve diğerleri
- Yay.** : yayınları

GİRİŞ

İnsan dünyaya geldiği andan itibaren hayatının her döneminde uyum gerçeğiyle karşılaşmaktadır. Uyum, insanın kendi özellikleri ile bulunduğu çevre arasında dengeli bir ilişki kurabilmesidir.

Çocuğun doğduğu andan itibaren bulunduğu şartlara ve ailesine alışmasıyla başlayan uyum süreci okul öncesi eğitime kadar devam etmektedir. Çocuk, okul öncesi dönemde yeni bir uyum sürecine girmektedir. Bu süreç çocuğun öğretmenine, arkadaşlarına ve katıldığı eğitim kurumuna alışması gibi pek çok unsuru kendinde barındırmaktadır. Okul öncesi dönemde uyum sürecinde yaşanan problemler öğrencinin kursa ve genel olarak eğitime bakış açısını etkileyebilmektedir. Bu nedenle çalışmamızda DİB bağlı 4-6 yaş Kur'an kurslarında uyum sürecinde yaşanan problemler incelenmiştir. Çalışmamızda çocuğun bilişsel, duyuşsal ve psikomotor gelişim seviyelerinin kursa uyum sürecine etkisi ana problemi oluşturmaktadır. Ayrıca ailenin, öğreticilerin ve kursun fizikî şartlarının öğrencinin uyum sürecine etkisi çalışmada incelenen konulardandır.

Dünya'da ve ülkemizde okul öncesi eğitimi kadının çalışma hayatına katılması, sanayileşme gibi nedenlerle 1960'lı yıllarda başlamıştır. Okul öncesi eğitim kurumlarının açılmasından sonra tıp doktorları ve sosyal reformistlerin öncülüğüyle okul öncesi alanda din eğitime yer verilmiştir. Ülkemizde cumhuriyetin ilanıyla devlet içinde bulunduğu şartlar nedeniyle ilk yıllar ilköğretime ağırlık vermiştir. Okul öncesi alanı ise yerel yönetime bırakmıştır. 1960'lı yıllarda okul öncesi bölümü açılarak 1962'de anasınıfları yönetmeliği çıkarılmıştır. Günümüzde okul öncesi eğitimi %90'u MEB, %10'u özel kurumlarca yürütülmektedir.

Ülkemizde okul öncesi din eğitimi örgün eğitim müfredatı içinde yer almamaktadır. Kur'an kurslarında eğitim alabilmek için ilköğretim diploması şartı kalkınca DİB tarafından 4-6 yaş Kur'an kursları yaygın eğitim faaliyeti olarak hizmet vermeye başlamıştır. Böylece özel kurumların dışında ilk defa resmî bir kurum tarafında okul öncesi alanda din eğitimi faaliyeti başlamıştır.

Çalışmamızın konusunu oluşturan uyum süreciyle ilgili çalışmalara DİB, 2018 yılında başlamıştır. DİB, 2018 uygulama esaslarında iki haftalık bir uyum süreci programı hazırlamıştır. Bu programda uyum sürecinde işlenebilecek etkinlikler, öğreticinin tutumu, kursun uyum haftasında ders saatleri gibi konulara yer verilmiştir. 4-6 yaş Kur'an kursu alanında sekiz yıllık bir pratiği olan DİB'in uyum süreciyle ilgili önemli adımları olmakla beraber eksik yönleri bulunmaktadır. Araştırmamızda bu konuyla ilgili eksikliklere değinilerek konuyla ilgili çözüm önerileri sunulacaktır.

Giriş ve üç bölümden oluşan tezimizin ilk bölümünde konunun kavramsal ve kuramsal çerçevesi ele alınmıştır. Kavramsal ve kuramsal çerçevede 4-6 yaş çocukların gelişim özellikleri, okul öncesi eğitim kurumlarının ortaya çıkışı, uyum süreci, DİB 4-6 yaş Kur'an kurslarının açılış süreci ve öğretmenlerin yeterlilikleri başlıkları ele alınmıştır.

Araştırmanın yönteminin anlatıldığı ikinci bölümde araştırmanın kapsamı, sınırlılıkları, evren ve örnekleme, yöntemi, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizi ile araştırmaya katılanların nitelikleri hakkında bilgiler verilmiştir.

Üçüncü bölümde araştırmanın sorularına dair bulgular 20 öğreticiden aynı cevapları veren öğretici sayısı ve bunun yüzdeliğe yansımaları şeklinde anlatılmıştır. Sonuç ve öneriler kısmında ulaşılan problemler değerlendirilerek konuyla ilgili önerilerde bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde araştırmanın ana konusunu oluşturan DİB 4-6 yaş Kur'an kurslarındaki okul öncesi çocukların gelişimsel özelliklerine dair teorilerin üzerinde durularak kursa uyum süreci hakkında bilgi verilecektir. Ardından Dünya'da okul öncesi eğitimin tarihi, ülkemizde ve DİB'de okul öncesi eğitimin tarihi üzerinde durularak çalışmanın sorularına dair konular incelenecektir.

4-6 yaş Kur'an kurslarında uyum sürecinin incelendiği çalışmamızda konunun önemine binaen okul öncesi dönemi gelişim teorileri üzerinde durulacaktır.

1. 4-6 Yaş Dönemi Çocukları Hakkında Gelişim Teorileri

Uyum sürecinde yaşanan problemlerin kaynağının anlaşılabilmesi için ilgili yaş gruplarının özelliklerinin bilinmesi önem arz etmektedir.

Bilimsel çalışmalar bireyin kişiliğinin okul öncesi dönemde şekillendiğini, daha sonra değiştirmenin oldukça zor olduğunu ortaya koymaktadır. Kişilik gelişiminin %60'ı altı yaşın sonuna kadar tamamlanmaktadır. Bu yaştan sonra kişilik özelliklerini değiştirmenin oldukça zor olduğu ifade edilmektedir.¹

Araştırmalara göre yetişkinlerin dinî hayatı çocukluk dönemi dindarlığı üzerine kuruludur.² Eğitimde Montessori metodunu dinî gelişime aktaran Cavaletti'nin "metafiziksel çocukluk" olarak isimlendirdiği dönem dört yaşından itibaren başlamaktadır. Çünkü bu yaştan itibaren çocuk dinî hayatı sorgulamaya başlar.³ Bu sebeple 4-6 yaş grubu çocuklara verilecek olan din eğitiminin oldukça önemli olduğu söylenebilir.

¹ Mustafa Tavukçuoğlu, "Okul Öncesi Çocuğun Eğitiminde Din Duygusu ve Din Eğitimi", **SÜİFD**, S. 14, Konya, 2002, s. 56.

² Mustafa Öcal, **Din Eğitimi ve Öğretiminde Metotlar**, TDV Yayınları, Ankara, 2002, s. 45.

³ Mustafa Köylü, Cemil Oruç, **Çocukluk Dönemi Din Eğitimi**, Nobel Yay. , Ankara, 2020, s. 51.

Çocuğun beden, dil ve psikolojik gelişimi bir bütünün parçalarında olduğu gibi birbirini destekler niteliktedir. Bu parçaların herhangi birinde çıkabilecek olumsuz bir durum çocuğun bütün bünyesini etkileyebilmektedir. Bu nedenle okul öncesi çocukların gelişim özelliklerinin bilinmesi çocuğa gelişimini destekleyecek bir eğitim verilerek olumsuz bir durum karşısında hızlı bir şekilde önlem alabilmeyi sağlayacaktır. Konumuzu oluşturan 4-6 yaş Kur'an kurslarında uyum sürecinde çocuğun gelişim alanlarından kaynaklanan problemlerin anlaşılabilmesi için çocukların bilişsel, psiko-sosyal ve psikomotor gelişim özelliklerinin bilinmesi gerekmektedir. Bu nedenle bu bölümde okul öncesi dönemi çocukların gelişim özellikleri üzerinde durulacaktır.

Yaş grupları ve gelişim özellikleri arasındaki ilişkiyi inceleyen birçok bilim insanı vardır. Çalışmamızda 4-6 yaş alanında bilişsel gelişim, psiko-sosyal gelişim ve psikomotor gelişim alanlarında öne çıkan teorilere yer verilecektir.

1.1. 4-6 Yaş Dönemi Bilişsel Gelişim

Biliş terimi kelime olarak zihin süreci anlamına gelmektedir. Bilişsel gelişim ise bireyin çevresini algılaması, yorumlaması ve ona uygun zihinsel faaliyetler göstermesidir. Bilişsel işlevler dikkat, okuma, algı, yazma ve problem çözme gibi faaliyetleri kapsamaktadır.⁴ Çocuk doğduğu andan itibaren çevresini anlamaya ve anlamlandırmaya çalışır.

Bilişsel gelişim bebeklikten yetişkinliğe kadar bireyin çevresini ve dünyayı anlaması düşünme yollarını aktif hale getirme sürecidir.⁵

Bilişsel gelişim dönemleri konusunda İngiliz ve Amerikan eğitim sistemini oldukça etkileyen Piaget'in sınıflandırması genel bir kabul görmüştür. Piaget'in çocuklar üzerinde yapmış olduğu gözlemler sonucunda oluşturduğu bu sınıflandırmalar bireyin bir aşamayı geçmeden diğerine ulaşamayacağı hiyerarşik bir

⁴ İsmihan Artan, Pınar San Bayhan, **Çocuk Gelişimi ve Eğitimi**, Morpa Kültür Yay. , İstanbul, 2005, s. 36.

⁵ Veysel Sönmez, **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**, Anı Yay. , Ankara, 2000, s. 87.

yapıda olup çocukların tüm gelişim yönlerini ele almıştır.⁶ Piaget'in bilişsel kuramına göre çocukların gelişimi şu şekilde sınıflandırılmıştır; 0-2 yaş duyu-hareket dönemi, 2-7 yaş işlem öncesi dönem, 7-11 yaş somut işlemler dönemi, 11 yaş ve üzeri soyut işlemler dönemidir.⁷ Çalışmamızın konusunu oluşturan 4-6 yaş dönemi Piaget'in sınıflandırmasına göre işlem öncesi dönemde yer almaktadır.

İşlem öncesi dönemde çocuklarda benmerkezcilik (egocentrisim) hâkimdir. Bu durum çocuğun bencil olduğu anlamına gelmemektedir. Burada benmerkezcilik, kendisini başkasının yerine koyma konusunda çocuğun yetersiz kalmasıdır. Bu dönemdeki çocuk “sen benim gördüğümü görürsün, benim düşündüğümü düşünürsün”, anlayışına sahiptir.⁸ Çocukların benmerkezci davranışları uyum sürecini etkileyebilmektedir. Kursun ilk haftası çocuk, kursa alışma ve arkadaşlarıyla ortak faaliyetler yapma konusunda problem yaşayabilmektedir. Bu durumda çocuğun bilişsel olarak benmerkezci dönemde olduğu bilinip anlayışla karşılanmalıdır.

İşlem öncesi dönemde çocuğun bilişsel gelişimi açısından etkili olan durumlardan biri de animizmdir. Animizm, çocuğun canlı cansız ayrımı yapmadan her şeye bir can yüklemesidir. Çocuk gerçek bir kediye nasıl davranıyorsa oyuncak kediye de aynı şekilde davranır. Ayrıca bu dönemde soyut kavramlar konusunda çocukta antropomorfizm etkilidir. Antropomorfizm, çocuğun soyut varlıkları insani özelliklerle açıklamaya çalışmasıdır. Piaget'e göre antropomorfizm çocuğun yabancı olduğu duyu organlarıyla algılayamadığı varlıkları bildiği, tanıdığı varlıklarla anlatmasıdır. Melekleri kanatlı, beyaz ve dişi varlıklar olarak düşünme veya Allah'ı bulutların üzerinde aksakallı bir varlık olarak tasavvur etme buna örnektir.⁹ Çocuğun, kendisi dışındaki her şeyin kendisi için var olduğunu düşünmesi Allah'ın da kendisi için var olduğu düşüncesine yol açmaktadır. Bu yaş dönemi çocuğuna göre güneş onu aydınlatmak için, gölge onu serinletmek için vardır. Allah da çocuğa yardım etmek, dua ettiğinde karşılık vermek için daima hazırdır. Çocuğun istediği her şeyi karşılayan,

⁶ Mustafa Köylü, Cemil Oruç, **Çocukluk Dönemi Din Eğitimi**, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2020, s. 13.

⁷ Jean Piaget, Barbel Inhelder, **Çocuk Psikolojisi**, Çev. Orçun Türkay, Pinhan Yayıncılık, 2016, s. 56.

⁸ Ahmet İshak Demir, **Çocuk Sorunları ve İslâm Sempozyumu**, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2010, s. 631.

⁹ DİB, **Kur'an Kursları Öğretici Kitabı I**, DİB Yayınları, Ankara, 2018, s. 8.

her şeyi düzenleyen Allah, benmerkezci düşüncenin sonucu olarak her daim yardım eden üstün bir güçtür.¹⁰

İşlem öncesi dönemde çocuğun bilişsel gelişimine uygun soyut kavramlar anlatılmalıdır. Çocuğun Allah, melek vb. kavramları somutlaştırması ve konuyla ilgili sorular sorması normal karşılanmalıdır.

Çocuk, dinî birçok olguyu yorumlamada yetişkin desteğine ihtiyacı vardır. Bu dönemdeki çocuğun Allah hakkındaki sınırsız sorularını çocuğun olgunlaşma işaretleri olarak görmek gerekir. Evrendeki olayların Allah ile olan ilişkilerini anlatırken somut olarak Allah'ın yarattıkları üzerinde yoğunlaşmak daha doğru bir yaklaşımdır.¹¹

İşlem öncesi dönemdeki çocuğun bir özelliği de herhangi bir olayın tüm süreçlerinden ziyade belirli aşamalarına odaklanmalarıdır. Bu dönemdeki çocuklar genelde benzerliklerden ziyade farklılıklara yoğunlaşırlar. Olayların başlangıcına ve sonuna odaklanırlar. Örneğin; biri uzun ve dar bir kaba, diğeri kısa ve geniş olan bir kaba aynı miktarda su konulsa uzun kaptaki suyun daha fazla olduğunu düşünürler.¹²

Altı yaşa doğru çocuk bilişsel açıdan ilerlemektedir. Bilişsel olarak sıralama, eşleştirme, gruplama gibi işlemleri yapabilen altı yaş çocuğu nesneler arasında benzerlik ve farklılığı söyleyebilmektedir. Geometrik şekilleri birleştirerek yeni şekiller yapabilmektedir. Bilişsel olarak ilerlemesinin yanında duygusal olarak arkadaşları arasında anlaşmazlıklar ve ağlama krizleri altı yaş grubunda olabilmektedir. Bunda çocuğun egosantrik (benmerkezci) dönemde olmasının etkisi vardır.¹³

1.2. 4-6 Yaş Dönemi Psiko-sosyal Gelişim

Dört yaşından itibaren çocuklar bebeklik dönemini geride bırakmış sosyal ilişkiler açısından hızlı bir gelişim sürecine girmiştir. Bu gelişim sürecinde çocuğun

¹⁰ Köylü, a.g.e. , s. 62.

¹¹ Köylü, a.g.e. , s. 63.

¹² Oruç, a.g.e. , s. 15.

¹³ MEB, Okul Öncesi Eğitim Programı, Ankara, 2013, s. 19.

kendi psikolojisi ve çevresiyle gösterdiği sosyal uyum psiko-sosyal gelişimini oluşturmaktadır.

Psiko-sosyal gelişim konusunda Erik Erikson'un teorisi öne çıkmıştır. Bu teoriye göre insan hayatı boyunca sekiz gelişim döneminden geçmektedir. Kişi bu gelişim dönemlerinin her birinde farklı bir karmaşa ile karşılaşmaktadır. Bu karmaşalarla başa çıkabildiği oranda sağlıklı bir kişilik geliştirilebilir. Erikson'un insan gelişimiyle ilgili geliştirdiği 8 dönem şu şekildedir: Temel güvene karşı güvensizlik duygusu (0-1 yaş), özerkliğe karşı kuşku ve utanç duygusu (1-3 yaş), girişimciliğe karşı suçluluk duygusu (3-6 yaş), Başarılı olmaya karşı yetersizlik duygusu (7-11 yaş), kimlik kazanmaya karşı kimlik kargaşası (11-17 yaş), yakınlığa karşı yalıtılmışlık (17-30 yaş), üretkenliğe karşı durgunluk (30-60 yaş), benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk (60 yaş ve üzeri).¹⁴

Çalışmamızın konusunu oluşturan 4-6 yaş dönemi girişimciliğe karşı suçluluk duygusu döneminde yer almaktadır. Erikson'a göre bu evrede girişimlerde bulunan çocuğun girişimlerinin desteklenmesi ve merakının giderilmesi gerekir. Aksi takdirde girişimleri desteklenmeyen çocuk suçlanma eğilimi gösteren bir kişilik geliştirir. Çocuğun olaylar karşısında girişkenliği ebeveyni veya öğretmeni tarafından cezalandırılırsa Erikson'a göre çocuk yaptıklarının yanlış olduğunu düşünüp gerek çocukluk döneminde gerekse hayatının ileriki dönemlerinde kendini suçlu hissedebilir. Bu durum çocuğun her davranışının onaylanması anlamına da gelmemektedir. Çocuğun yapması ve yapmaması gerekenler arasında bir denge kurularak girişkenliği desteklenmelidir.¹⁵

Kursa uyum sürecinde çocuklar psiko-sosyal gelişimleri açısından farklı bir ortama adım atmaktadır. Bu ortamda ilk başta çekingen davranışlar sergileseler de zamanla olaylar karşısında kendi davranışlarını göstererek psiko-sosyal kişiliklerini yansıtmaktadır. Bu nedenle çocuğun kursa uyum sürecinde çekingen davranışları öğretici ve veli tarafından normal karşılanmalıdır.

¹⁴ Erik H. Erikson, **İnsanın Sekiz Çağı**, Çev. Bedirhan Üstün, Vedat Şar, Ankara, 1984, s. 39.

¹⁵ İbrahim Gürses, Mehmet Akif Kılavuz, "Erikson'un Psiko-sosyal Gelişim Dönemleri Teorisi Açısından Kuşaklarası Din Eğitimi ve İletişimin Önemi", **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, c. 2, S. 11, 2011, s. 156.

1.3. 4-6 Yaş Dönemi Dil ve Psikomotor Gelişim

Sosyalleşmenin önemli etkenlerinden biri olan dil gelişimi bebeklikten çocukluk dönemine doğru ilerleyen bir süreçtir.

Çocuğun dil gelişim süreci psikomotor gelişim süreciyle paralellik arz etmektedir. Çocukların yaşlarının büyümesi ve merkezi sinir sistemlerinin gelişimiyle birlikte dil gelişimleri de ilerlemektedir. 4-6 yaş dönemiyle ilgili dil gelişim teorileri incelendiğinde Piaget ve Vygotsky'in konuyla ilgili öne çıktığı görülmektedir. Piaget çocuklardaki dil gelişimini bilişsel süreçlerle ilişkilendirmiştir. Vygotsky ise dil gelişim sürecini çocuklarda gelişim süreçleri boyunca bir aktivite olarak ele almıştır.¹⁶

Dil gelişimi açısından 4-6 yaş grubu çocukların ne, nerede, niçin, nasıl gibi pek çok soru sordukları görülür. Ayrıca 4 yaştan 6 yaşa doğru dil gelişimlerinin olumlu yönde ilerlediği görülmektedir. Çocuklar sorularına verilen cevapları dinlemekle kalmayıp yetişkinleri gözlemlerler. Yetişkinlerin birçok davranışını örnek alırlar. Anne babaya hayranlık ve onlara benzeme isteği vardır. Anne baba sevgi dolu, sakin, yardımsever ve sorumluluk sahibiyseler çocuklarda bu davranışları benimserler. Yine anne babalarının kötü davranışları var ise bunu da kendilerine örnek alırlar.¹⁷

Dil gelişimi açısından 5 yaş çocuğunda belirgin bir ilerleme söz konusudur. Şiir, bilmece ve tekerleme ezberlemekten hoşlanmaktadır. Kendisine anlatılan bir öyküyü tüm ayrıntılarıyla canlandırabilmekle birlikte anlatılan hikâyelerle ilgili sorulara doğru cevaplar verebilmektedir. 6 yaşına gelindiğinde ise çocuğun konuşmasında olumlu yönde ilerlemeler olduğu görülür. Dil bilgisinde uygun, cümlede kipleri doğru kullanarak, sesini tonunu ayarlayarak, akıcı bir şekilde konuşabildiği görülmektedir.¹⁸

4-6 yaş Kur'an kurslarında kursa uyum sürecinde çocukların zaman geçtikçe arkadaşları ve öğretmenleriyle daha fazla konuştukları görülmektedir. Öğretmenlerin

¹⁶ Fahri Temizyürek, "Çocukta Dil Gelişim Süreci", **Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi**, Türkiye Araştırmaları, 2007, s. 171.

¹⁷ Atalay Yörükoğlu, **Çocuk Ruh Sağlığı**, Özgür Yayınları, İstanbul, 1998, s. 60-63.

¹⁸ Davut Doğan, "Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Kursları Öğretim Programı (Okul Öncesi Dönemi) Dini Bilgiler I Öğrenme Alanı Kazanımları Üzerine Değerlendirme", **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S. 24, 2014, s. 205.

çocukların dil gelişim özelliklerini bilerek her yaşa uygun iletişim yolu geliştirmesi kursa uyum sürecini kolaylaştıracağı düşünülmektedir.

Psikomotor gelişim fiziksel olarak büyüme ve merkezi sinir sisteminin gelişimine uygun olarak organizmanın isteme bağlı hareketlilik kazanmasıdır. Çocuklarda motor gelişim üzerinde çalışmalar gerçekleştirmiş olan Gallahue'ye göre motor gelişiminin doğum öncesi dönemde başlayıp ve ileri yaşları da kapsayacak şekilde dört dönemden oluşmaktadır. Konumuzu oluşturan 4-6 yaş dönemi temel hareketler döneminde yer almaktadır. Bu dönemde koşma, ayakta kalabilme, yürüme, zıplama gibi bütün çocuklarda bulunan ortak özellikler yer almaktadır. Temel hareketlerin olduğu bu dönemde çocuğun gelişimsel olarak hızla büyüdüğü görülmektedir. 4 yaşındaki çocukta kaba motor becerileri olarak adlandırılan büyük kasları kullanma yeteneği gelişmiştir. 5 ve 6 yaşa doğru çocuklarda ise ince motor becerileri olarak adlandırılan yazma, kesme gibi kasları kullanabilme becerileri ilerlemiştir.¹⁹

Çocukların kursa uyum sürecinde kaba ve ince motor becerilerini kullanmaları önemlidir. Örneğin 4 yaşındaki çocukların ağırlıklı olduğu bir sınıfta ince motor becerileri kullanmayı gerektiren etkinlikler yapılması çocuğun kendini yetersiz hissederek uyum sürecinde problem yaşamasına neden olabilmektedir. Bu nedenle öğretmenlerin, öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun etkinliklerle uyum süreçlerini geçirmelerini sağlamaları gerekmektedir. Kurslarda 5 ve 6 yaşına geldiği halde ince motor becerileri gelişmemiş çocuklar bulunabilmektedir. Bu durumda öğretmenlerin çocukların aileleri ile irtibata geçip öğrenciye yardımcı olmaları uyum sürecini kolaylaştıracağı düşünülmektedir.

1.4. 4-6 Yaş Dönemi Dinî Gelişim

Okul öncesi dönem çocuğun zihin, duygu ve motor becerisi açısından gelişiminin hızlı ilerlediği bir dönemdir. Bu döneme dinî açıdan da çocuğun altın çağı

¹⁹ Ayşegül Ulutaş, Esra Demir vd. , "Motor Gelişim Eğitim Programının 5-6 Yaş Çocukların Kaba ve İnce Motor Becerilerine Etkisi", **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2017, S. 17, s.1527.

denilebilir. Bu yaştaki çocukların Allah hakkında pek çok soru sordukları görülmektedir. Dinî anlamda sorduğu sorulara tatmin edici cevaplar verilebilmesi çocuğun dinî gelişimi açısından önemlidir.²⁰

4-6 yaş dönemindeki çocukların dinî gelişimlerinde egosantrizm ve antropomorfizm etkisi kendini göstermektedir. 4 yaşındaki çocukların gözünde Allah tıpkı ebeveynleri gibi çocuğun isteklerini yerine getiren bir koruyucudur. Bu sebeple ailesiyle kurduğu iletişimin niteliği Allah ile olan bağlantısını da etkileyecektir.²¹

5 yaşındaki çocuklar çevrelerindeki her şeyin bir amaç için yaratıldığını bunun da Allah tarafından var edildiğini düşünürler. Bundan dolayı Allah ile günlük olaylar arasında bazı temel ilişkiler kurarlar. Dünyanın nasıl var olduğunu tartışabilir, Allah'ın olaylara müdahalesini kısmen sezebilirler. Bu yaş grubundaki çocuklar yalnız kaldıklarında, geceleri uyumadan önce, tehlike anında, hastalık, ölüm gibi durumlarda Allah'ı hatırlayıp O'na dua etme isteği içinde olmaktadır.²²

Ahlakî ve dinî gelişimi incelendiğinde 6 yaş çocuğu büyüklerini gözlemleyerek, onları örnek almaya çalışmaktadır. Allah inancında 6 yaş çocuğu antropomorfizmin etkisi altında olsa da zamanla bu düşünceden uzaklaşarak yüce, her şeyin üstünde bir varlığa inanç doğrultusunda yöneldiği fark edilmektedir.²³ Önceki gelişim dönemlerinden farklı olarak 6 yaşındaki çocuk, Allah'ı zaman ve mekânın ötesinde aşkın bir varlık olarak algılamak üzere yeterli hazırbulunuşluk düzeyine sahiptir. Örneğin; çocuk bu yaşta hastalıklara şifa verme, bitki ve hayvanlara can verme gibi konularda Allah'ın tek güç sahibi olduğunu bilir.²⁴

²⁰ Köylü, a.g.e. , s. 62.

²¹ Cemil Oruç, "Okul Öncesi Dönemde Dinî Duygunun Kökenleri ve Gelişimi", Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesi, **Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, c. 10, S. 3, 2010, s. 75-96.

²² ²² Antoine Vergote, "Çocuklukta Din", Çev. E. Fırat, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 1978, S. 22, s. 324.

²³ Mustafa Öcal, "Okul Öncesi ve İlköğretim Çağı Çocuklarının Allah Tasavvurları Üzerine Bir Araştırma", **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, c. 13, S. 2, 2014, s. 67.

²⁴ Köylü, a.g.e. , s. 65.

Kılavuz'a göre 4-6 yaş dönemi çocukların Allah tasavvurlarını desteklemede yetişkinlerin örnek davranışları, birlikte camii ziyaretleri, evde sesli Kur'an okuma, Kur'an'daki kıssalardan bahsetme gibi davranışlar etkilidir.²⁵

4-6 yaş Kur'an kurslarında çocuklara erken yaşlarda din eğitimi verilmektedir. Uyum sürecinde çocukların gelişim seviyelerine uygun sevgi temelli din eğitimi çocukların kursa kolay adapte olmasını sağlayacağı düşünülmektedir.

Uyum süreci ve diğer zamanlarda 4-6 yaş çocuk eğitiminde üzerinde önemle durulması gereken noktalardan biri öğretilecek dinî konu ve davranışın çocuğun gelişim dönemi özelliklerinin üstünde olmamasıdır.²⁶ Öğretilecek dinî konu ve kazanımlar çocuğun dinî gelişimini destekleyecek yönde olmalıdır.

Görüldüğü üzere erken dönem çocukluk eğitimi bireyin dinî gelişimi açısından oldukça önemlidir. Bu dönemde çocuğun aldığı dinî eğitim hayatının ileri safhalarında dinî algı ve uygulamalarını etkileyecektir.

2. Dünya'da Okul Öncesi Eğitimin Tarihi

Okul öncesi dönem çocuğun bilişsel, duyuşsal ve kişilik gelişimi açısından en hızlı geliştiği dönemdir. Bu nedenle çocuğun ailesinin ve katıldığı eğitim kurumunun onun gelişimini destekleyecek nitelikte olması gerekmektedir.

Okul öncesi eğitim kurumlarında çocuğa verilen eğitim onun fiziksel, duyuşsal, sosyal ve zihinsel gelişimine katkı sağlamaktadır.²⁷ Dünya'da ve Türkiye'de okul öncesi eğitime dair gelişmeler 1960'lı yıllardan itibaren başlamıştır. Bunda şehirleşme, kadının çalışma hayatına daha çok girmesi gibi nedenler etkili olmuştur.²⁸

²⁵ Mehmet Akif Kılavuz, "Çocukluk Döneminde Dinî Sorular", **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 1998, S. 7, s. 382.

²⁶ İsmail Sağlam, **Çocuk ve İbadet**, Düşünce Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2013, s. 30.

²⁷ Sevda Bekman, Can Fuat Gürlesel, **Doğru Başlangıç: Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim**, TÜSİAD Yay. , İstanbul, s. 15.

²⁸ Recep Kaymakcan, "Türkiye'de Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi Raporu", 2021, s. 3.

Batı’da çocukların kendilerine has özelliklerinin bulunduğu anlayışı 18. yüzyıldan itibaren gelişmiştir. J. J. Rausseau, Locke gibi düşünürler çocuk eğitimi üzerinde durmuşlardır. Avrupa’da sanayi devrimiyle birlikte anne ve babaların fabrikalarda uzun süre çalışmaları, çocukların korunması, beslenmesi ve bakımı sorununu ortaya çıkarmıştır. Bu dönemde okul öncesi çocukların eğitimi onların bakımı amacı taşımıştır. Bu sebeple okul öncesi eğitimin Avrupa’da ilk öncüleri tıp doktorları ve sosyal reformcular olmuştur.²⁹

Rousseau çocuk merkezli eğitim anlayışını savunmuştur. Onun fikirlerinden etkilenen Johann H. Pestalozzi, çocuğun eğitiminde onun doğasına uygun davranılması gerektiğini belirtmiştir. Çocukların erken yaşta eğitilmesinin gerekliliğine inanan ve ilk anaokulunu açan kişi olarak kabul edilen Alman Friedrich Froebel bu alanda önemli bir isimdir. O, “Çocuk Bahçesi” adını verdiği ilk anaokulunu açmıştır. Froebel’le birlikte çocukların gelişimlerinin desteklenmesi için erken yaşta eğitilmeleri fikri yaygınlaşmıştır.³⁰

Tıp doktoru olan Maria Montessori okul öncesi alana büyük katkı sağlamıştır. Zihinsel engelli çocuklara uyguladığı yöntemlerle büyük gelişmeler sağlayan Montessori aynı yöntemlerle normal çocukların gelişiminde çok daha iyi neticeler ulaşacağını savunmuştur. 20. yüzyılda Dewey, Piaget, Erik Erikson gibi araştırmacılar çocuğa verilen eğitimin önemini vurgulamışlardır. Dewey’e göre eğitim çocuğun ilgilerini dikkate alan bir düzende olmalıdır. Piaget çocukların bilişsel gelişimleri üzerinde durmuştur. Erik Erikson ise çocukluk dönemindeki sosyal zedelenmenin ileri yaşlarda sorunlara neden olabileceğini belirtmiştir.³¹

Günümüzde okul öncesi eğitiminde dünyada Montessori, Waldorf, Reggio Emilia, Gift to child ve Iqra vakfı okul öncesi eğitim programı yaygın olarak kullanılmaktadır. Okul öncesi kurumlarda verilen din eğitimi açısından incelendiğinde dünyada Montessori, Waldorf ve Iqra yaklaşımlarının yaygın olarak kullanıldığı ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle burada bu üç yaklaşım anlatılacaktır:

²⁹ Kaymakcan, a.g.m. , s. 26.

³⁰ Kemal Aytaç, **Avrupa’da Eğitim Tarihi**, Doğu Batı Yay. , İstanbul, s. 55.

³¹ Kaymakcan, a.g.m. , s. 28.

-Montessori Yaklaşımı: Montessori'ye göre her çocuk ileride hangi mesleğe yöneleceğini potansiyel olarak kendinde bulundurmaktadır. Ona göre okul öncesi eğitimde sınıflar çocukların serbestçe dolaşabilmeleri ve dikkatlerini çeken şeylere yönelmelerini sağlayacak şekilde düzenlenmelidir. Okul öncesi dönemde çocukların kendilerini özgür hissedecekleri oyun ağırlıklı bir eğitim olmalıdır. Montessori din eğitiminin küçük yaşlarda verilmesi gerektiğini belirtmiş ve İtalya'da "Çocukların Kilisesi" adında bir okul açmıştır. Ona göre okul öncesi din eğitimi çocuğun özelliklerine uygun olmalıdır. Çocuğa çok bilgi öğretmektense yaşına göre gerekli olanı öğretmek gerekir. Ödül ve ceza eğitimde olmamalıdır. Din eğitimi için ortam çocuklara uygun düzenlenmelidir. Örneğin; Kiliselerde oturaklar çocukların boyuna uygun olmalıdır.

-Waldorf Yaklaşımı: Kurucusu Alman Rudolf Steiner çocuk merkezli bir eğitimi savunmuştur. Çocuğun bütün gelişim özelliklerinin birlikte harekete geçirilmesi gerektiğini söylemiştir. 14 yaşına kadar çocuğa dinî ve ahlakî ilmi hal kurallarının öğretilmemesi gerektiğini belirtmiştir. Ona göre çocuklara sadece hikâyelerle din eğitimi verilebilir.

-Iqra Vakfı Okul Öncesi Din Eğitimi Programı: ABD'de 1981 yılında kurulan Iqra vakfının amacı müslüman okullarında eğitim programı düzenlemektir. Bu vakıf klasik islamî medrese eğitimi ile modern eğitimi birleştirmeyi amaçlayan bir program hazırlamıştır. Programda Kur'an çalışmaları, siyer, fıkıh, ibadetler ve islam tarihi derslerine yer verilmiştir. Iqra okulu yönetimi okul öncesi eğitimde öğrencilere Kur'an farkındalığı kazandıracak etkinliklere yer vermekle beraber Kur'anı yüzüne okumaya dair bir eğitim vermemektedir.³²

Dünyanın pek çok yerinde okul öncesi eğitime erken denilebilecek bir dönemde başlanmıştır. Artık gelinen noktada okul öncesi eğitim hizmetlerinin yaygınlaşması, niteliklerinin artırılması ve çocukların gelişim alanlarının desteklenmesine yönelik uygulamalara odaklanıldığı anlaşılmaktadır.

³² Kaymakcan, a.g.m. , s. 88.

2.1. Ülkemizde Okul Öncesi Eğitimin Tarihi

Ülkemizde okul öncesi alanda geçmişe bakıldığında Osmanlı'da sıbyan mektepleri yaş olarak okul öncesiyle örtüşmekle beraber resmî bir kurum olmaması ve vakıflarca yönetilmesi nedeniyle okul öncesi eğitim kurumunu karşılar nitelikte olmamıştır. Bu nedenle çalışmamıza bu kurumlar dâhil edilmemiştir. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte ise devlet okuma yazma oranının arttırmak için ilköğretimlerin yaygınlaşması yönünde çalışmalar yapmıştır. Okul öncesi eğitimi ise yerel yönetimlere bırakılmıştır.³³

1932 yılında İstanbul Belediyesi tarafından bir çocuk yuvası açılmıştır. İşe giden anneler sabah çocuklarını buraya bırakıp akşam almışlardır. 1960 yılında ise okul öncesi eğitim verecek öğretmen yetiştirmek amacıyla çocuk gelişimi ve eğitimi bölümü açılmıştır. 1962 yılında ise “Anaokulları ve anasınıfları yönetmeliği” çıkarılmıştır. Okul öncesi alanında çalışmalara kadının çalışma hayatına girmesi, sanayileşme gibi nedenlerle 1960'lı yıllardan itibaren ağırlık verilmiştir.³⁴

Günümüzde okul öncesi eğitiminin % 90'ı MEB, %10'u ise özel kurumlarca verilmektedir.³⁵

Okul öncesi din eğitimi ise özel kurumlar ve 2013-2014 yılından itibaren eğitime başlayan DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarınca verilmektedir. DİB'in yaygın eğitim faaliyeti olarak okul öncesi din eğitimi alanında attığı bu adım alanında ilk olduğundan önemli bir adım teşkil etmektedir.

³³ Ersin Şahin, **Okul Öncesi Eğitimi Öğretmen Adayları ve Öğretmenleri İçin Uygulama Kılavuzu**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2005, s. 662.

³⁴ Kaymakcan, **a.g.m.**, s. 4.

³⁵ Şahin, **a.g.e.**, s. 663.

2.2. DİB Okul Öncesi Eğitimin Tarihi

Ülkemizde resmî olarak yaygın din eğitimi faaliyetleri DİB tarafından gerçekleştirilmektedir. DİB yaygın din eğitimini camiiler ve Kur'an kursları yoluyla halka ulaştırmaktadır.

Yaygın din eğitimi, her yaştan din eğitimi ihtiyacı duyanların dinî bilgilerini arttırmak hedefiyle verilen sistemli bir din eğitimidir.³⁶ Yaygın eğitimin okul öncesi dönemini kapsayan kurslar sayesinde çocuklar küçük yaşlardan itibaren Kur'an ve din ile tanışabilmekte ve gelişimlerine uygun dinî eğitim alabilmektedir.

2011 yılında camii ve Kur'an kurslarında Kur'an-ı Kerim ve dinî eğitim alabilmek için sekiz yıllık ilköğretim mezun olabilme şartı kaldırılmıştır.³⁷ 2011 yılında bu kuralın kalkmasıyla her yaş grubundan çocuklar yazları camii ve Kur'an kurslarında dinî eğitimlerini alabilmişlerdir. Kur'an kurslarına artan talep doğrultusunda çocukların uygun eğitim alabilmeleri amacıyla "DİB 4-6 yaş Kur'an Kursları" açılmıştır.

DİB yetişkin kurslarına devam eden öğrencilerin % 66'sını 23 ve üzeri yaş grubu yetişkin ev hanımlarından oluşmaktadır. Bu ev hanımlarının önemli bir kısmının 4-6 yaş arası çocuk sahibi olması vatandaşların 4-6 yaş grubu çocukların din eğitimi ihtiyacının karşılanması talebini ortaya çıkarmıştır. Vatandaşların çocuklarının din eğitimi alabilmeleri için DİB'e başvuruları sonucu 2013 yılında 4-6 yaş grubuna yönelik olarak din eğitimi projesi başlatılmıştır. Çocukların ihtiyaçları göz önünde bulundurularak Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu) hazırlanmıştır.³⁸

2013-2014 eğitim öğretim yılında İstanbul, Ankara, İzmir, Diyarbakır, Adana, Gaziantep, Kayseri, Samsun, Rize ve Erzincan olmak üzere toplamda 10 ilde pilot

³⁶ Cemal Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2002, s. 156.

³⁷ Mehmet Zeki Aydın, Okulda Din Dersi Tartışmaları (Türkiye'de Din Dersinin Tarihi, Teorik Yapısı, Bazı Ülkelerle Karşılaştırılması), *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2007, s. 10.

³⁸ DİB, Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu), Ankara 2014, s. 6.

uygulama başlatılmıştır.³⁹ Bu uygulamayla başlayan 4-6 yaş kurslarındaki öğrenci sayısı 2019 yılı itibarıyla 464 bin 638'e ulaştığı bilinmektedir.⁴⁰

DİB 4-6 yaş Kur'an kursları ülkemizde her geçen yıl açılan kurs sayısı, öğretici ve öğrenci sayısı bakımından artmaktadır.

4-6 yaş Kur'an Kursları Öğretim Programı'nın hedefleri aşağıda özetlenmiştir:

1. Çocukların İslam dinini temel hedeflerini anlamaları,
2. Kur'an-ı Kerim'in harflerini ve okunuşunu kendi seviyelerinde tanımaları,
3. Çocukların gelişimlerine uygun olarak Allah'ı sevgi temelinde tanımaları,
4. Peygamber Efendimizi tanımaları ve sevmeleri,
5. Çocukların yaşlarına uygun din ve ahlak gelişimi göstermeleri istenmiştir.
6. Çocukların iyi alışkanlıklar edinmelerinin yanında zihin, beden ve duyu gelişimlerine katkıda bulunacak nitelikte eğitim görmelerini sağlanmalıdır.⁴¹

4-6 yaş Kur'an kurslarının açılmasıyla cumhuriyet tarihinde ilk defa resmî olarak okul öncesi dönemi dikkate alan din eğitimi süreci başlamıştır. MEB'de ise okul öncesi müfredatı incelendiğinde Kur'an-ı Kerim ve dinî bilgilere dair herhangi bir derse rastlanmamaktadır. Bununla birlikte son yıllara bakıldığında okul öncesi din eğitimine dair MEB ve DİB iş birliğiyle önemli çalışmalar yapıldığı görülmektedir.

3. Uyum Süreci

Uyum süreci hakkında bilgi sahibi olabilmek için bu kavramın farklı alanlardaki tanımlarının bilinmesi gerekmektedir.

³⁹ DİB, a.g.m., s. 5.

⁴⁰ <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/kuran-kurslarinda-4-6-yas-ogrenci-sayisi-yarim-milyona-yaklasti/1608323> (03.02.2020).

⁴¹ DİB, Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Gurubu), Ankara, 2018, s. 7.

Uyum, bir bütünün parçaları arasında bulunan uygunluk ve ahenktir. Uyum kelimesinin her alanda farklı manaları bulunmaktadır. Örneğin uyum; din kültürü ve ahlak bilgisi terimi olarak insanın toplumsal çevreye ve bir duruma uyuması, intibak sağlamasıdır. Müzik açısından uyum bir bütünün parçaları arasında bulunan ahenktir. Yapı ve dekorasyon terimi olarak uyum nesnelerin birbiri ile alakalı bir kompozisyon sağlamasıdır.⁴²

Konumuzu oluşturan uyum ise çocuğun; özellikleri, benliği ve çevresi arasında dengeli bir ilişki kurabilmesidir.⁴³ Nitekim konuyla ilgili Kur'an-ı Kerimde yer alan "Biz insanı en güzel biçimde yarattık."⁴⁴ âyetinde insanın en güzel biçimde (ahsen-i takvim), yaratılmış olması insana Allah tarafından verilen özelliklerin dış dünyayla ahenkli uyumuyla gerçekleşmektedir. Müfessirler Allah'ın insandan daha güzel mahlûku olmadığını belirtmişlerdir. Çünkü Allah insanı bilen, canlı, irade sahibi, işiten, konuşan, dinleyen, gören, hikmetle hareket eden, düşünüp tedbir alan ve bütün bu özellikleri sayesinde fizikî bakımdan kendisinden daha güçlü varlıklar üzerinde bile hâkimiyet kurabilen kültürler ve medeniyetler geliştirebilen bir varlık olarak yaratmıştır.⁴⁵ İnsanın doğduğu andan itibaren var oluşundaki uyum potansiyelini gerçekleştirebilmesi kendi geleceği ve toplumun geleceği açısından önem arz etmektedir.

Çocukların bulundukları çevreyle uyum içinde olmaları ve sağlıklı büyümeleri başarılı bir toplumun temellerindendir. Bu bakımdan bireylerin ve toplumların geleceği için çocukların doğdukları andan itibaren sağlıklı davranışlar gösterebilmeleri amacıyla uyum konusunda desteklenmeleri gerekmektedir.⁴⁶

Çocuk, hayatı boyunca pek çok kez uyum sağlaması gereken durumlarla karşı karşıya kalmaktadır. Eğitime başlamak üzere aileden ayrılma çocuğun hayatında önemli olaylardan biridir. Çünkü okul; çocuk için alıştığı aile ortamından ilk defa

⁴² Engin Yılmaz, **Temel Dil Bilgisi Terimler Sözlüğü**, Pegem Akademi, 2014, Ankara, s. 56-58.

⁴³ Selma Doğan, Meral Kelleci, "Bir İlköğretim Okulunda Öğrenim Gören Çocuklarda Ruhsal Uyum Sorunu", **TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni**, 2008, S. 7, s. 47.

⁴⁴ Tîn 95/4.

⁴⁵ DİB Komisyon, **Kur'an Yolu Tefsiri**, c. 5, s. 646-647.

⁴⁶ Hüseyin Başar, **Sınıf Yönetimi**, MEB Yayınları, Ankara, 1999, s. 56.

farklı bir ortama adım atmasıdır. Bu adım okula, öğretmenlerine, arkadaşlarına alışması gibi pek çok unsuru içinde barındırır.

İlköğretimde sınıfta uyumu araştıran Doğan'a göre kendi içinde ve etrafıyla olumlu iletişimi olan çocuklar uyumlu çocuklardır. Uyumsuz çocuklarsa kendi kişiliği ve çevresindekiler arasında tutarlı ilişkiler kuramayan, iletişimleri zayıf olan ve çoğu zaman gelişimleri de olumsuz etkilenen çocuklardır.⁴⁷

Okula uyum çocukların hayatlarının ileri dönemlerine etki etmektedir. Bu konuda araştırma yapan Birch ve Ladd okula uyumu çocukların okula dair bakış açısını etkilediği için okul başarısından çok daha önemli olduğunu belirtmişlerdir.⁴⁸

Okula başlama döneminin gerektirdiği uyum, çocuğun belli seviyede bilişsel, fiziksel, duygusal ve sosyal alanda belirli bir yeterliliğe ulaşmış olmasını gerektirmektedir. Bu nedenle öğretmenlerin çocukların gelişim özelliklerini bilmeleri, çocukları herhangi bir gelişim alanında eksik gördüklerinde aileyle irtibata geçerek gerekli desteği sağlamaları gerekmektedir.

3.1. MEB'e Bağlı Okullarda Uyum Süreci

MEB 2006-2007 eğitim öğretim yılından itibaren ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin okula yönelik endişelerini azaltmak, onlara okulu, öğretmenleri ve arkadaşlarını tanıtmak ve sevdirmek amacıyla uyum programları hazırlamıştır. Bu uyum programı okulların açıldığı tarihten önceki haftayı kapsayıp beş gün sürmektedir. Örnek bir uyum programı her okula gönderilerek okulların kendi şartlarına uygun uyum programları yapmaları istenmiştir.

Örneğin; 2013-2014 yılında MEB tarafından valiliklere gönderilen yazı incelendiğinde uyum programında çocuğa okulun farklı alanlarının tanıtılması, çocuğun öğretmen ve öğrencilerle tanıştırılması istenmiştir. Ayrıca çocukların sınıfları sevmeleri için gerekli süslemelerin yapılması, çocukların isimlerinin yazılı

⁴⁷ Davut Doğan, "DİB Kur'an Kursları Öğretim Programı Okul Öncesi Dönemi Dinî Bilgiler-1 Öğrenme Alanı Kazanımları Üzerine Değerlendirme", *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2014, S. 24, s. 48.

⁴⁸ Sandra Birch, Garry Ladd, *a.g.e.*, s. 61-79.

olduğu yaka kartları hazırlanabileceği belirtilmiştir. Gerekli görüldüğü takdirde alışma sürecinde ailelerin sınıflara alınabileceği söylenmiştir.⁴⁹

2019-2020 eğitim öğretim döneminde ise 2 gün şeklinde MEB’e bağlı okul öncesi kurumlarda uygulanabilecek uyum programı hazırlanmıştır. Bu programa göre uyum konusuna velilerinde dâhil edilerek gerekli seminerlerle velilerin bilgilendirilmesi ve velilerin okul yönetimiyle iş birliği içinde olması gerektiği belirtilmiştir.⁵⁰

2019 yılında başlayan ve kısa sürede yayılan covid-19 salgını tüm dünyayı olumsuz etkilemiştir. Bu nedenle 2020-2021 eğitim döneminde okul öncesi eğitimi kurumlarında 21-25 Eylül tarihleri arasında öğretmenlerin tercihleriyle bir gün belirlenerek uyum programı bu günde gerçekleştirilmiştir.⁵¹

3.2. Diyanet 4-6 Yaş Kur’an Kurslarında Uyum Süreci

DİB’e bağlı 4-6 yaş grubu Kur’an kursları 2013-2014 yılında eğitim ve öğretime başlamıştır.⁵² Bu kurslarda 2018 yılından itibaren uyum süreciyle ilgili çalışmalar yapılmaktadır. Kursu uyum süreciyle ilgili iki haftalık “kursu uyum süreci programı” oluşturulmuştur. Kursu uyum süreci programında öğrencilerin öğreticiye, arkadaşlarına ve kursu alışmasını sağlayacak etkinlikler bulunmaktadır. Bu süreçte dikkat edilecek hususlarla ilgili bilgiler şöyledir:⁵³

1. Kursu gelecek çocukların kayıt işlemleri sırasında önceden hazırlanmış olan çocuk tanıma formunun aile tarafından doldurulması istenir.

⁴⁹ <http://sgb.meb.gov.tr/www/milli-egitim-istatistikleri-orgun-egitim-2013-2014/icerik/95> (11.04.2020).

⁵⁰ <http://tegm.meb.gov.tr/www/okula-uyum-programi-uygulamasina-yonelik-uyum-program-ve-etkinlik-ornekleri/icerik/615> (18.09.2020).

⁵¹ https://tegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_09/15174803_okula_uyum_uygulama_esaslarY_imzalanmYY_yazY_eki.pdf (10.10.2020).

⁵² DİB, Kur’an Kursları Eğitim Programı 4-6 Yaş Grubu, 2014, Ankara, s. 5

⁵³ DİB, 4-6 Yaş Kur’an Kursları Öğretici Kitabı, 2018, Ankara, s. 27-28.

2. İlk gün, bütün çocuklar ve aileleri için küçük bir tanışma toplantısı düzenlenir. Bu tanışma toplantısında;

- a) Eğitimci kendini tanıtır.
- b) Çocuklara küçük hediyeler verilebilir.
- c) Eğitim yapılacak kursun bölümleri gezdirilir. Varsa kurstaki diğer görevliler tanıtılır.
- d) Eğitim saatleri, geliş gidiş zamanları, genel kurallar, beslenme saatiyle ilgili bilgiler kısaca belirtilir.
- e) Genel uyarılar ve beklentiler iletilir.
- f) Ailelerin ve çocukların soruları üzerinde konuşulur.
- g) Çocuklar için eğlenceli bir oyun oynatılabilir.
- h) İlk gün çocuklar çok yorulmadan aileleriyle birlikte evlerine gönderilir.

3. İkinci gün, çocuklar küçük gruplara ayrılarak (yaş, cinsiyet vb.) birbiriyle çakışmayacak saatlere randevu verilir. Kursa alışma sürecindeki çocuklar için süre uzun tutulmaz. (9.30-10.30 arası kız öğrenciler, 10.30-11.30 arası erkek öğrenciler, 11.30-12.30 arası en küçük öğrenciler gibi). Eğlenceli bir tanışma oyunu ile eğitim sürecine başlanır. Bunun için de çocukların eğlenebilecekleri etkinlikler (boyama, müzik, oyun vb.) yaptırılır.

4. Üçüncü gün, çocukların durumuna göre iki grup hâlinde ders yapabileceği gibi toplu halde de eğitime başlanabilir. Eğitim süresi ilk iki günden daha uzun tutulur.

5. Uyum süresince tam eğitim süresine kademe kademe geçilir. Bu süreçte çocukların gelişim özellikleri bilinmelidir. Öğreticiler çocuklara gerekli sabır ve özveriye göstererek uyum sürecinin problemsiz geçmesine katkı sağlamalıdır.

Selçuk'a göre çocukta din duygusunun uyanmaya başladığı dönem çocuğun sorular sormaya başladığı işlem öncesi dönemde yer alan 4-6 yaş grubudur. Çocuklar bu yaşlarda her konuda olduğu gibi dinî konularda da fazla soru sormaktadır. Yetişkinler ve eğitimciler çocukların sordukları sorulara onların gelişimsel

düzeylerine uygun cevap vermelidir.⁵⁴ Bu grupta yer alan 4 yaş çocuğu dinî dünyalarındaki ilginin altın çağındadır. 4 yaşındaki çocuklar Allah'ın varlığına ve sürekliliğine inanma konusunda yeterli donanıma sahiptir.⁵⁵ Ülkemizde okul öncesi örgün eğitim kurumlarında dinî eğitim veren özel anaokulları dışında din eğitimiyle ilgili herhangi bir uygulama bulunmamaktadır. Bu konudaki eksiklik yaygın eğitim faaliyeti yürüten DİB tarafından tamamlanmaktadır. DİB, 4-6 yaş uyum süreciyle ilgili program yayımlayarak konuyla ilgili kurs yönetimine ve öğretmenlere talimatlar vermektedir.

4. 4-6 Yaş Kur'an Kurslarında Öğreticilerin Yeterlilikleri

4-6 yaş Kur'an kursları 2013-2014 yılında hizmete başlamış olup ilgili kurslarda görev yapacak öğretmenlerde bir takım şartlar aranmıştır. Görevlendirmede 4-6 yaş eğitimiyle ilgili düzenlenen hizmet içi eğitim seminerlerine katılanlara öncelik tanınmakla beraber çocuk gelişimi sertifikası veya ilgili eğitim kurumlarından alınan belgelerle öğretmenlerin görev alabilmelerine imkân sağlanmıştır. DİB söz konusu kurumlarda görev yapacak personelin niteliğini şu şekilde belirlemiştir:

4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında görev alacakların arasında Manisa Eğitim Merkezi'nde 09-22 Eylül 2013, Afyonkarahisar/Sandıklı'da 13-21 Ağustos 2014 ve Rize Eğitim Merkezi'nde 24 Ağustos-4 Eylül 2015 tarihlerinde düzenlenen seminerlere katılarak hizmet içi eğitim belgesi alanlara öncelik tanınmıştır. Talebin karşılanamaması halinde ilahiyat fakültesi mezunu olup formasyon veya çocuk gelişimiyle ilgili sertifikası olanlara; ilahiyat ön lisans mezunu olup çocuk gelişimiyle ilgili sertifikası olanlara; imam hatip lisesi mezunu olup çocuk gelişimi ile ilgili sertifikası olanlara öncelik tanınmıştır. Çocuk gelişimiyle ilgili sertifikalarda 296 saat ve üzeri ders olması şartı aranmıştır⁵⁶ Ayrıca imam hatip, ön lisans veya ilahiyat mezunu olduğu halde belge ve sertifikaya sahip olmayanlar için halk eğitim

⁵⁴ Mualla Selçuk, **Çocuk Eğitiminde Dinî Motifler**, TDV Yayınları, Ankara, 1991, s. 76-85.

⁵⁵ Köylü, **a.g.e.**, s. 61.

⁵⁶ DİB, 2018, s. 4.

merkezlerinde Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü'nce sertifika programları düzenlenmiştir.⁵⁷

2018 Ocak ayında yapılan yeni bir düzenlemeyle 4/B sözleşmeli olarak göreve başlayan tüm öğretmenlerin 4-6 yaş grubu sınıflarda görev yapmaları istenmiştir. Öğreticilerin okul öncesi alanında sertifikaları olmasalar da rehber öğretmenler koordinatörlüğünde göreve başlamaları ve sene içinde sertifikalarını almaları istenmiştir.⁵⁸

2019-2020'de yayımlanan bu madde ile artık DİB'e bağlı Kur'an kurslarında öğretici olmak isteyen tüm ilahiyat mezunları 4-6 yaş Kur'an kursu öğreticisi olarak atanmaktadır. Öğreticilerin dört yıllık ilahiyat fakültesi mezunu olmaları olumlu bir durum iken okul öncesi alanda yeterli eğitim almadan göreve başlamaları eksiklik oluşturmaktadır. Ancak söz konusu eksiklik sene içinde verilen hizmet içi eğitim seminerleri ve ilgili konferanslarla telafi edilmeye çalışılmaktadır.

4-6 yaş Kur'an kursu öğreticisi olarak göreve yeni başlayan sözleşmeli öğretmenlere yönelik DİB tarafından 2020 yılında Antalya/Manavgat'ta 4-6 yaş grubu Kur'an kursu hizmet içi eğitim semineri yapılmıştır. 18-24 Ocak 2020 ve 26 Ocak- 1 Şubat 2020 tarihleri arasında gerçekleştirilen seminerin birinci grubuna 560, ikinci grubuna ise 609 Kur'an kursu öğreticisi katılmıştır.

Seminerde "Yaygın Din Eğitimi Kurumu Olarak 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları, Çocuk İstismarının Önlenmesi ve Mahremiyet Eğitimi, Okul Öncesi Dönemde Özel Gereksinimi Olan Çocuklara Yaklaşım, Okul Öncesi Eğitim Yaklaşımları ve Din Eğitimi, Erken Çocuklukta Dini ve Ahlaki Gelişim, Okul Öncesi Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme, Okul Öncesi Eğitimde Oyun ve Oyun Tasarımı, Okul Öncesinde Eğitimde Özel Öğretim Metotları, 4-6 Yaş Grubu Dini Bilgiler Eğitimi ve Okul Öncesi Dönemde Duygusal Gelişim" gibi konularda eğitim verilmiştir.⁵⁹

⁵⁷ DİB, 2018, s.7.

⁵⁸ DİB, **2019-2020 Eğitim Öğretim Yılı Uygulama Esasları**, Ankara, s. 7.

⁵⁹ <https://egitimhizmetleri.diyaret.gov.tr/Detay/638/4-6-ya%C5%9F-grubu-kur'an-kursu-%C3%B6%C4%9Freticilerine-y%C3%B6nelik-hizmet-i%C3%A7i-e%C4%9Fitim-semineri-d%C3%BCzenlendi> (21.04.2021)

4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında görev yapan öğretmenlerin dikkat etmesi gereken hususlar 2018 yılı uygulama esaslarında şu şekilde ifade edilmiştir;⁶⁰

1. Öğretici derse hazırlıklı gelmelidir.
2. Kitaplardaki etkinlikler uygulanırken oyun ve dramalardan yararlanılmalıdır.
3. Peygamberimizin hayatı işlenirken konuyla ilgili çok sayıda örnek vererek ders çocukların seviyesine uygun anlatılmalıdır.
4. Harflerin ve mahreçlerin telaffuzuna önem verilmelidir. Ancak çocuklara sıkıntı verilmemelidir.
5. Öğretici çocuklara her zaman iyi bir model olmalıdır.

Kursa uyum sürecinde 4-6 yaş öğretmenlerinin dinî alanla birlikte çocuk gelişimi ve pedagojik formasyon alanlarında yeterli olmaları çocukların kursa uyumunu kolaylaştıracağı düşünülmektedir. Ayrıca öğretmenlerin, çocukların kursa uyum sürecindeki anlayışlı yaklaşımları çocuğun kursu ve öğreticiyi severek uyum sürecine kolay adapte olması beklenmektedir.

5. Okul Öncesi Kurumlarda Eğitime Aile Katılımı

Çocuğun ilk eğitimi ailede başlamaktadır. Çocuk sevgiyi, saygıyı ve değerleri ilk olarak aileden öğrenmektedir. İlk öğretmen çocuk için ailedir. Çocuğun okul öncesi yaşa gelmesiyle öğreticilik vasfını okul öncesi eğitim kurumları üstlenmektedir. Dolayısıyla çocuk için okul öncesi eğitim kurumları aileden sonra yeni bir eğitim sürecine girer. Bu süreçte kademeli olarak ailenin yardımı olması çocuğun okula uyumunu kolaylaştıracaktır. MEB'e bağlı okul öncesi eğitim kurumlarında çocuğun ilk hafta okula alışması ve diğer zamanlarda aileyle birlikte çocuğun etkinliklere katılımının sağlanması amacıyla eğitime aile katılımı önemsenmektedir.

DİB'e bağlı okul öncesi eğitim kurumunu temsil eden 4-6 yaş grubu Kur'an kursları 2013 yılında eğitim öğretime açılmıştır. Ancak çocukların kursa uyumunda ailenin katılımı ile ilgili resmî çalışmalara 2018 yılından itibaren başlanmıştır.

⁶⁰ DİB, 2018, s. 10.

2018 yılında yayımlanan 4-6 yaş eğitim programına göre ailenin eğitim sürecine katılımı esas alınmaktadır. Bu programa göre çocuğun gelişimini, başarısını ve toplumsal uyumunu etkileyen ve eğitim sürecinde önemli olan aile, sağlıklı bir din öğretimi ve ahlak gelişimi için de en önemli etmenlerden birisidir. Aile katılımı ev ve kurs arasındaki devamlılığı desteklemektedir. Kursta kazanılan bilgi, beceri ve tutumların kalıcılığını sağlamaktadır. Bu nedenle öğretmenler program kapsamında kursa uyum süreci başta olmak üzere belirli zaman dilimlerinde aile katılımı ve veli eğitimlerine yönelik etkinliklere yer vermeleri istenmiştir.⁶¹

Kursa uyum sürecinde ve diğer zamanlarda ailenin eğitime katılımı çocuğun kursa güveninin artmasını ve kursu benimsemesini sağlamaktadır. Çocuğun ailenin dışında farklı bir ortama uyumunu gerektiren kursa uyum sürecinde ailenin desteği önem arz etmektedir. Ailesi tarafından desteklenen çocuklar uyum sürecinde problemler yaşasalar dahi kolaylıkla üstesinden gelebildikleri görülmektedir.

6. Okul Öncesi Kurumların Fizikî Özellikleri

Okul öncesi kurumların fizikî şartlara uygunluğu uyum süreciyle birlikte tüm eğitim ve öğretim sürecini etkileyebilmektedir. Okul öncesi eğitim kurumlarında fizikî şartlar çocuklara uygun olarak birbirine benzer şekilde oluşturulmuştur.

DİB 4-6 yaş grubu kursların fizikî şartları son düzenlemeye göre şu şekildedir:

a) Kursun Özellikleri

1. Kurslardaki kapılar çocukların rahat kullanabileceği içeriden dışarıya açılır şekilde düzenlenmelidir.
2. Pencereler çocukların ulaşamayacağı yükseklikte olmalıdır. Tüm kablolar ve prizler gizlenmelidir.
3. Binanın yapımında kullanılan malzemeler doğal materyallerden seçilmelidir.
4. Kursun girişi, çocukların rahat bir şekilde giriş ve çıkış yapmalarına elverişli olmalıdır.

⁶¹DİB, Kur'an Kursu Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu), 2018, s. 8.

5. Kursun içinde ve dışında bulunan merdiven basamakları dar ve yüksek olmamalıdır. Tırabzanlar çocuklara göre düzenlenmelidir. Çocukların düşme olasılığı düşünülerek gerekli önlemler alınmalıdır.

b) Kurslardaki Bölümlerde Olması Gerekenler

1. Sınıflar

Sınıfların aşağıda bulunan maddelere uygun olması gerekir:

- a) Sınıflar giriş kat altlarında bulunmamalı,
- b) Her bir öğrenciye en az 2 m² alan sağlanmalı,
- c) Yerde öğrencilerin düşmelerini engelleyebilecek, yumuşak, kaymayan döşemeler tercih edilmeli,
- d) Sınıflar güneş ışığından yararlanabilmeli,
- e) Ders yapılacak yerler çocukların hareket edebilmesini sağlayacak şekilde temin edilmelidir.

2. Kitaplık

- a) Kitaplıkların yüksekliği öğrencilerin rahatlıkla ulaşabileceği yükseklikte olmalı,
- b) Herhangi bir tehlikeye karşı kitaplıklar duvara sabitlenmelidir.

3. Bahçe ve Oyun Yerleri

- a) Öğrencilerin oyun oynadıkları yerler gelişimlerini destekleyecek şekilde düzenlenmeli,
- b) Oyun yerlerinin öğrencilerin yaralanmayacağı şekilde yumuşak zeminden yapılması,
- c) Bahçelerin ağaç, çiçek vs. ile süslenmesi,
- d) Kurs içinde soğuk havalarda öğrencilerin oynayabileceği oyun alanları olmalıdır.
- e) Her öğrenciye oynayabileceği minimum 2,5 m² alan temin edilmelidir.

4. Etkinlik Alanları

- a) Etkinliklerin uygulandığı ayrı alanlar oluşturulmalı,
- b) Etkinlik alanları her kursta en az 2 tane bulunmalıdır.

5. Yemek Alanları

- a) Yemek alanlarında yangın çıkışı ve havalandırma bulunmalı,
- b) Lavabolar öğrencilerin boylarına uygun olmalıdır.

6. Lavabo ve Tuvaletler

- a) Tuvaletler sınıflara yakın mesafede bulunmalı,
- b) Öğretici ve çalışan lavaboları ve tuvaletleri öğrencilerinkinden ayrı olmalı,
- c) Her 12 öğrenciye lavabo ve klozet düşecek şekilde temin edilmeli,
- d) Lavabolar çocukların fizikî yapılarına uygun olmalı,
- e) Kız ve erkek tuvaletleri ayrı olmalıdır.⁶²

Kurslardaki fizikî şartlar incelendiğinde kursların çocuklara özel tanzim edilmesinin amaçlandığı anlaşılmaktadır. Isınma problemleri ve materyal eksiklikleri dönem içinde müftülüklerce halledilmektedir. Ancak kurslarda fizikî alanla ilgili problemlere çözüm bulunamamaktadır. Fizikî şartlarla ilgili öğreticilerin verdiği bilgilere bakıldığında kurslardaki bahçe ve oyun alanlarının çocuklara yeterli gelmediği ortaya çıkmaktadır. Bu durum “her öğrenciye 2,5 m² oyun alanı olması” maddesinin uygulanmadığını göstermektedir. Aynı durum sınıflar için de söz konusudur. Öğreticilerin ifadelerine göre kurslarda sınıfların küçük olması çocukların sıkılmasına neden olmaktadır. Uyum süreci ve sonrasında küçük bir sınıfta eğitim gören çocuklar derse adapte olamamaktadır. Dersliklerle ilgili maddelerde geçen “her öğrenciye en az 2 m² ders alanı olması” talimatı uygulanamamaktadır

⁶² DiB, 2019-2020 Eğitim Öğretim Yılı 4-6 Yaş Kur'an Kursları Uygulama Esasları, Ankara, s. 27-29.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

İkinci bölümde araştırmanın konusu, problemi, hipotezleri, amacı ve önemi, kapsamı, sınırlılıkları, yöntemi, evren ve örnekleme, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizi, araştırmanın kaynaklarıyla ilgili literatür ve araştırmaya katılanların nitelikleri hakkında bilgi verilecektir.

1. Araştırmanın Konusu, Problemi ve Hipotezleri

Araştırmanın konusu DİB'e bağlı 4-6 yaş Kur'an kurslarında eğitim gören çocukların kursa uyum sürecinde yaşadıkları problemlerin incelenmesidir. Çalışmada 4-6 yaş grubundaki Kur'an kursu öğrencilerinin uyum döneminde karşılaştıkları problemler tespit edilerek konu hakkında değerlendirmeler yapılacak ve öneriler sunulacaktır.

Çocuklar ilk eğitimini aileden alırlar. Aileden sonra bu görevi okul öncesi eğitim kurumları üstlenir. Öğrenim hayatları boyunca tüm çocuklar uyum gerçeğiyle karşı karşıya kalırlar.

Konuyla ilgili araştırmacılarından Birch ve Ladd okula uyumu, çocuklarının okul başarılarının yanında onların davranışlarını ve tutumlarını içeren bir olgu olarak tanımlamışlardır. Doğan'a göre ise uyum, çocuğun özellikleri, benliği ve çevresi arasında tutarlı bir ilişki kurabilmesidir.⁶³ Kursa uyum, öğrencinin dinî gelişim ve öğrenmesini destekleme, kursa devamını sağlama ve yetişkinlikte milli-manevi değerlere sahip bir birey olarak hayatını sürdürmesinde önemli bir rol oynamaktadır.⁶⁴

Araştırmanın ana problemini 4-6 yaş arası çocukların bilişsel, duyuşsal ve psikomotor gelişim seviyeleri ile kursa uyum sürecinde karşılaştıkları problemler arasında ilişki var mıdır, sorusu oluşturmaktadır. Bu problemin ana problem olarak belirlenmesinin nedeni söz konusu alanlarda eksikliği olan çocukların kursa uyum

⁶³ Sondra Bick, Garry Ladd, "The Teacher-Child Relationship & Children's Early School Adjustment", *Journal of School Psychology*, Çev. Vakkas Yalçın, Özlem Melek Erbil Kaya, 1997, c. 35, S. 1, s. 61-79.

⁶⁴ DİB, *4-6 Yaş Kur'an Kursları Öğretici Kitabı*, 2018, s. 27.

sürecinde zorlandığının düşünülmesidir. 4-6 yaş dönemindeki çocukların uyum sürecinde karşılaştıkları problemlerde ebeveynlerinin ve öğretmenlerinin tutumlarının etkisi olmuş mudur? Öğrencilerin yaş, cinsiyet, sağlık sorunları gibi durumlarının okula uyum süreçlerini farklı geçirmelerine neden olmakta mıdır? Soruları da araştırmanın alt problemlerini oluşturmaktadır.

Araştırmanın hipotezleri ise şunlardır:

1. 4-6 yaş grubu çocukların bilişsel, duyuşsal ve psikomotor gelişim seviyeleri ile okula uyum sağlamaları arasında ilişki vardır.
2. Okula başlama sürecinde sorunlar yaşanmasında çocuğun ailesinden ve evinden ilk kez ayrılmasının etkisi vardır.
3. Ailelerin çocukları okula hazırlamadaki yetersizlikleri uyum sürecinde problemlere neden olmaktadır.
4. Çocukların okula uyum sürecinde karşılaştıkları problemlerde öğretmenlerinin tutumlarının etkisi bulunmaktadır.
5. Uyum süreci öğretim programı 4-6 yaş grubu için yeterli olmamaktadır.
6. Kursların fizikî şartları ve öğreticiler arası ilişki uyum sürecindeki çocuğu etkilemektedir.

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

İnsan yaşamı farklı özelliklere sahip ve birbiriyle alakalı gelişim dönemlerinden oluşmaktadır. Bu dönemler gelişim psikolojisi açısından incelenmiş ve gelişim süreci konusunda çeşitli teoriler geliştirilmiştir. Bu teorilerden olan Piaget'in bilişsel kuramı ve Erikson'un sosyal gelişim teorisine kavramsal çerçevede değinilmiştir.

Selçuk'a göre, çocukluk döneminin evreleriyle ilgili farklı sınıflandırmalar yapılmakla birlikte çocukların dinî yönden gösterdikleri özellikler düşünüldüğünde 4-6 yaş ilk dönem, 7-9 yaş orta dönem ve 10-12 yaş ileri çocukluk

dönemi olarak sınıflandırılabilir.⁶⁵ İlk dönem, din duygusunun çocukta oluşmaya başladığı ve bu duygunun temellerinin atıldığı 4-6 yaş dönemini içine almaktadır.⁶⁶ 4-6 yaş döneminin çocukta din duygusunun şekillenmeye başlaması bu dönemde verilecek olan dinî eğitimi oldukça önemli kılmaktadır.

Türkiye’de okul öncesi örgün eğitim kurumlarında din eğitimiyle ilgili çalışmalar bulunmamakla beraber yaygın eğitim faaliyeti olarak 2013 yılından itibaren çalışmalara başlanmıştır. Din eğitimi, örgün öğretim programlarına 4. sınıfta girmektedir. Bu durumda okul öncesinde çocukların ahlak eğitimine katkıda bulunacak ve çocuklarda bulunan inanma duygularını destekleyecek dinî eğitime ihtiyaç duyulmaktadır. Ülkemizde DİB, yaygın din eğitimi kapsamında örgün eğitimin eksik bıraktığı okul öncesi din eğitimini tamamlamaktadır.⁶⁷ Bu meyanda DİB, din eğitimi ve öğretiminin gerçekleştirilmesi için 2013 yılında 4-6 yaş Kur’an kurslarını açmıştır.⁶⁸ Bu uygulama çocuklara okul öncesi dönemde din eğitimi verme konusunda önemli bir adım olmuştur.

DİB’in hizmet alanları içerisinde yeni bir alan olan 4-6 yaş grubu Kur’an kurslarıyla ilgili akademik çalışmalar sınırlıdır. “DİB 4-6 yaş Kur’an Kurslarında Uyum Süreci” ile alakalı herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle söz konusu çalışma 4-6 yaş grubu kurslarda uyum sürecinde yaşanan problemleri ortaya koyması açısından önemlidir.

Bu çalışma ile DİB 4-6 yaş grubu Kur’an kurslarında öğrenim gören çocukları okula uyum sürecinde yaşadıkları problemlerin kaynaklarını anlamak ve yaşanan bu problemleri çocuk, cinsiyet, aile, öğretmen ve kurs bazında değerlendirerek belirli sonuçlara ulaşmak amaçlanmıştır.

DİB 4-6 yaş grubu Kur’an kursu öğrencilerinde kursa uyum döneminde yaşanan problemleri inceleyen çalışmada iki metot izlenmiştir. Çalışmanın

⁶⁵ Mualla Selçuk, **Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler**, TDV Yayınları, Ankara, 2015, s. 26-28

⁶⁶ Ali Baz Bilici, “Din Eğitiminin İlk Temelleri, Erken Çocuklukta Din”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2015, s. 80.

⁶⁷ Muhammet Şevki Aydın, **Bir Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur’an Kursu**, DİB Yayınları, Ankara, 2010, s. 28.

⁶⁸ Ayşegül Gün, “Veli ve Öğretici Görüşleri Doğrultusunda 4-6 Yaş Grubu Kur’an Kursu Eğitimi: Samsun İli Örneği”, **Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2015, S. 7, s. 37.

kavramsal ve kuramsal çerçevesinde dokümantasyon metodu kullanılmıştır. Çalışmanın araştırma bölümünde ise alan araştırması metodu kullanılmıştır. Bu yöntem kullanılırken yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinden faydalanılmıştır.

3. Araştırmanın Kapsamı, Sınırlılıkları ve Yöntemi

Nitel araştırma yöntemiyle yürütülen çalışmamızda yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi⁶⁹ kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini DİB'e bağlı 4-6 yaş grubu Kur'an kursları; örneklemini ise İstanbul ili merkez ilçeleri olan Şişli, Beyoğlu, Fatih ve Bahçelievler ilçelerinde 4-6 yaş Kur'an kurslarında görev yapan 20 Kur'an kursu öğreticisi oluşturmaktadır. İstanbul ilindeki diğer ilçelerde ve diğer yaş guruplarında görev yapan öğretmenlerin görüşleri araştırma kapsamının dışındadır.

Nitel araştırmanın herkes tarafından kabul edilmiş genel bir tanıımı yapılamamakla birlikte; doküman analizi, gözlem ve görüşme gibi nitel veri araçlarının kullanıldığı, durumların bütünsel ve gerçekçi olarak ortaya konulmasını amaçlayan yöntemlerden biri olduğu kabul edilmektedir.⁷⁰

Araştırmamızda örneklem grubundan verileri toplarken nitel araştırma tekniklerinden olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği tercih edilmiştir. Görüşme soruları önceden katı olarak standartlaştırılmamıştır. Sorular belirli bir çerçeveye göre hazırlanmıştır. Görüşme soruları görüşmeyi harekete geçirmek ve ilerletmek için kullanılmıştır.⁷¹ Araştırmayı yapan kişinin 4-6 yaş Kur'an kursu öğreticisi olduğu görüşmenin başında katılımcılara aktarılmıştır. Bununla katılımcıların kendilerini rahat hissetmeleri amaçlanmıştır.

⁶⁹ Abbas Türnüklü, "Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme", **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**, 2000, S. 24, s. 547.

⁷⁰ Ali Yıldırım, Hasan Şimşek, **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018, s. 40-41.

⁷¹ Keith F. Punch, **Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar**, Çev. Dursun Bayrak, H. Bader Arslan, Zeynep Akyüz, Siyasal Kitapevi, Ankara, 2014, s. 166.

4. Veri Toplama Araçları

4.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Bu formun kullanılmasındaki amaç görüşme sırasında ihtiyaç duyulduğunda ilave sorularla bilgileri derinlemesine öğrenmek ve sistematik bilgi toplamaktır.

Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin tercih edilme sebebi belirlenen başlıklar hakkında konuyla ilgili ayrıntılara ulaşmaktır.

4.2. Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmanın uygulamalı kısmında nitel araştırma teknikleri arasında yer alan yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinden faydalanılmıştır. Görüşme sorularının hazırlanma sürecinde konuyla ilgili gerekli araştırmalar yapılmıştır. Araştırmamanın problemlerine uygun olacak şekilde görüşme soruları hazırlanmıştır. Amaca hizmet etmeyen sorular elenmiştir.

Görüşme öncesi katılımcılara araştırma hakkında genel bilgi verilmiştir. Konuşmayı kayıt altına almak amacıyla katılımcıların izniyle ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Sorular için 20-30 dakika ayrılmıştır. Katılımcıların kendilerini rahat hissetmeleri amacıyla araştırmanın gizliliği konusunda bilgi verilmiştir.

Araştırmada nitel veri analizi alanında araştırmaları olan Strauss ve Corbin tarafından öne sürülen içerik analizi kullanılmıştır. Betimsel yaklaşımla fark edilmesi zor olan konuları anlamak içerik analizi ile mümkün olmaktadır.⁷² İçerik analizi yaparak toplanan verilerin derinlemesine incelenmesi amaçlanmıştır.

Toplanan verilerin analiz sürecinde katılımcılardan görüşme esnasında izinleriyle ses kayıtları alınmıştır. Ses kayıtları dinlenilerek metin haline getirilmiştir. Metinlerden ulaşılan veriler tablolarla ilgili bölümlerde gösterilmiştir. Tablolarda

⁷² Ali Yıldırım, Hasan Şimşek, **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Seçkin Yayınları, İstanbul, 2013, s. 255-259.

görüşme yapılan 20 öğreticiden aynı cevapları veren öğretici sayısı ve yüzdelikleri bilgisi verilmiştir.

5. Araştırmanın Kaynakları ve İlgili Literatür

DİB 4-6 yaş grubu Kur'an kursları, yaygın din eğitimiyle alakalı yaş sınırının ortadan kalkmasıyla 2013-2014 eğitim ve öğretim yılında eğitime başlamıştır.⁷³ Uyum süreciyle ilgili çalışmalar ise 2018 yılından itibaren yapılmaktadır.⁷⁴ 4-6 yaş Kur'an kursları uyum sürecini konu edinmiş herhangi bir akademik çalışmaya rastlanılmamıştır. Dolayısıyla bu çalışma alanında eksikliği doldurmaya katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmamızda 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarıyla ilgili yüksek lisans ve doktora çalışmaları incelenmiş, din eğitimi, okul öncesi eğitim ve benzeri alanlarda yapılan araştırmalardan yararlanılmıştır.

Semra Başaran, Büşra Gökmen ve Burçak Akdağ'ın 2014 yılında yaptıkları *“Okul Öncesi Öğrencilerinin Okula Uyum Sürecinde Öğretmenlerin Karşılaştığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri”* adlı çalışmalarında Muğla'daki okullarda görev yapan 18 öğretmen ile görüşmeler yapılmıştır. Araştırmada çocuk, aile, öğretmen ve okuldan kaynaklanan bazı problemlerin çocuğun okula uyum sürecini olumsuz etkilediği sonucuna varılmıştır. Araştırmadaki tespitlere göre okul öncesi eğitim kurumlarında okulun açıldığı ilk hafta uyum problemi olan çocukların çoğunlukla ailenin tek veya en küçük erkek çocukları oldukları tespit edilmiştir. Bununla birlikte okula uyum sağlayamayan çocukların büyük bir bölümünün beş, altı yaşlarında oldukları ve bazılarının da daha önce okul öncesi eğitimi almamış çocuklar olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca okula uyumda sıkıntı yaşayan çocukların anne babalarının maddi problemlerinin olması ve anne babaların çocuğu ebeveynlere bağımlı olarak yetiştirmesi gibi problemlerde çocuğun okula uyumunu olumsuz yönde etkilediği ortaya konmuştur. Çalışmada uyum sürecinin kolaylaştırılması ve yaşanan

⁷³ DİB, 4-6 Yaş Gurubu Kur'an Kursları Eğitim Programı, 2014, Ankara, s. 5.

⁷⁴ DİB, 4-6 Yaş Kur'an Kursları Öğretici Kitabı, 2018, Ankara, s. 27.

problemlere çözüm yolları sunmak amacıyla MEB uyum programının tekrar gözden geçirilmesi gerektiği tavsiyesinde bulunulmuştur.⁷⁵

Konu ile alakalı yüksek lisans çalışmaları şu şekildedir;

Elif Acur'un 2019 yılında yapmış olduğu "*Öğretici Görüşleri Bağlamında Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Kur'an Kurslarındaki Değerler Eğitimi Uygulamalarının Değerlendirilmesi*", adlı çalışması İstanbul'un Kâğıthane ilçesinde görev yapan 20 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğreticisinin değerler eğitimiyle alakalı görüşlerini kapsamaktadır. Çalışmada mülakat ve gözlem metotları kullanılmıştır. Araştırmada değerler eğitimi; çocuğun yaşı, öğretmenlerin yeterlilikleri, kurumun eksiklikleri gibi verilere yer verilmiştir. Değerler eğitiminin çocuklara verimli olarak uygulanabilmesi için öğretmenlerin okul öncesi din eğitimi alanında yetiştirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Ayrıca çocuklara verilen değerler eğitimiyle ilgili yardımcı materyal ve teknolojik aletlerin kurumca sağlanması gerektiği belirtilmiştir.⁷⁶

Kevser Tüfekçi'nin 2020 yılında yapmış olduğu "*Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 yaş Kur'an Kursları Eğitiminin Öğretici ve Veli Görüşlerine Göre İncelenmesi*" adlı çalışması Kırıkkale ili ve ilçelerinde 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında görev yapan 30 öğretici ve aynı kurslara çocuklarını gönderen 30 veliyle gerçekleştirilmiştir. İncelemede yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. 4-6 yaş Kur'an kursları; veli ve öğretici görüşleri açısından değerlendirilmiştir. Velilerin, bu kursların açılmasından genel olarak memnun oldukları tespit edilmiştir. Buna ek olarak bazı velilerce tecvidli Kur'an okuma ve ezberleme konusunda uygulanan müfredatın yetersiz olduğu görüşü hâkimdir. Bu konuda öğretmenlere ve velilere verilen eğitim ve seminerlerle kursların niteliklerinin artırılması gerektiği sonucuna varılmıştır.⁷⁷

⁷⁵ Semra Başaran, Büşra Gökmen, Burçak Akdağ, "Okul Öncesi Öğrencilerinin Okula Uyum Sürecinde Öğretmenlerin Karşılaştığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri", *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, S. 2, Muğla, 2014.

⁷⁶ Elif Acur, "Öğretici Görüşleri Bağlamında Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 yaş Kur'an Kurslarındaki Değerler Eğitimi Uygulamalarının Değerlendirilmesi", *Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, 2019.

⁷⁷ Kevser Tüfekçi, "Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Kur'an Kursları Eğitiminin Öğretici ve Veli Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi", *Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Gaziantep, 2020.

Betül Yıldırım'ın, “Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 4-6 Yaş Arası Çocuklara Din Eğitimi (Sivas İli Örneği)” adlı yüksek lisans çalışmasında din eğitimi veren üç kurum seçilmiştir. Bu kurslar müftülüğe bağlı 4-6 yaş Kur'an kursu, MEB'e bağlı okul öncesi eğitim veren okul ve özel bir anaokulundan oluşmaktadır. Araştırma sonucunda her üç kurumun ders işleyiş şekilleri karşılaştırılmıştır. Müftülüğe bağlı kurslarda çoğunlukla bilgi ağırlıklı eğitim verilmesi eleştirilmiştir.⁷⁸

Büşra Bacı 2019 yılında yapmış olduğu “Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu) ile Okul Öncesi Eğitimi Programının Karşılaştırılması” adlı yüksek lisans çalışmasında DİB tarafından 2018 yılında hazırlanan “Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu)” ile MEB Temel Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından 2013 yılında hazırlanan “Okul Öncesi Eğitim Programı” nı karşılaştırmıştır. Çalışma ile 4-6 yaş grubu öğretim programının ahlakî ve dinî gelişime odaklandığı diğer gelişim alanlarında yetersiz olduğu; okul öncesi eğitim programının ise bilişsel, sosyal, dil ve psikomotor gelişime odaklanıp dinî ve ahlaki gelişimde yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır.⁷⁹

Öğreticilerin yeterlilikleriyle ilgili Büşra Kara'nın “Okul Öncesi (4-6 Yaş Grubu) Çocukların Din Eğitiminde Görev Alan Eğitimcilerin/Din Görevlilerinin Pedagojik Yeterlilikleri” isimli yüksek lisans çalışmasında mülakat/görüşme yöntemiyle 20 öğreticiye sorular sorularak 4-6 yaş grubu öğretmenlerin ilahiyat alanında yeterli bilgiye sahip olmakla birlikte çocuk gelişimi ve pedagojik formasyon konusunda eksikleri gözlemlenmiştir. Bununla birlikte öğretmenlerin bu eksiklerin farkında olup kendilerini okul öncesi alanda geliştirip çaba sarf ettikleri sonucuna ulaşılmıştır.⁸⁰

İbrahim Kurt'un “Velilerin 4-6 Yaş Gurubu Kur'an Kurslarından Memnuniyet Düzeyleri ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma (Ankara Örneği)” adlı çalışmasında Ankara'nın Keçiören, Çankaya, Mamak ve Sincan ilçelerinde öğrenim gören 4-6 yaş

⁷⁸Betül Yıldırım, “Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 4-6 Yaş Arası Çocuklara Din Eğitimi (Sivas İli Örneği)”, **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Sivas, 2015.

⁷⁹Büşra Bacı, “Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Gurubu) ile Okul Öncesi Eğitimi Programının Karşılaştırılması”, **Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Rize, 2019.

⁸⁰ Büşra Kara, “Okul Öncesi (4-6 Yaş Gurubu) Çocukların Din Eğitiminde Görev Alan Eğitimcilerin/Din Görevlilerinin Pedagojik Yeterlilikleri”, **Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Bursa, 2019.

grubu 593 öğrenci velisinin gözlem ve anket yoluyla memnuniyet düzeyleri ve beklentileri ölçülmeye çalışılmıştır. Araştırmaya katılan velilerin memnuniyet oranlarının %90 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca ulaşılmasında eğitimin içeriği ve kuruma karşı duyulan güvenin etkili olduğu tespit edilmiştir.⁸¹

Sümeýra Uzun'un 2016 yılında yapmış olduğu “Okul Öncesi Din Eğitimi Programlarının (İslâm dini) Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi Türkiye ve Amerika Örnekleri” adlı yüksek lisans çalışmasında DİB tarafından 2014 yılında hazırlanan 4-6 yaş Kur'an kursları öğretim programı ile Amerika Birleşik Devletleri'nde islamî medrese ve modern eğitimi sentezleyen IQRA okul öncesi öğretim programı karşılaştırılmıştır. Uzun, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemiyle yaptığı çalışmasında IQRA okulunun programında Kur'an öğretimine yer verilmezken DİB okul öncesi kurslarında Kur'an öğretiminin temel esas olduğu sonucuna varılmıştır. Uzun'a göre okul öncesi dönemde bilişsel gelişim açısından çocukların işlem öncesi dönemde yer alması ve bu dönemde soyut düşüncenin çocuklarda tam olarak gelişmediği dikkate alınırsa bilgi temelli okul öncesi din eğitiminin yeniden hazırlanması gerektiğini önermiştir.⁸²

Samet Yağcı, “Öğreticilere Göre DİB 4-6 Yaş Kur'an Kursları (İzmir İli Örneği)” adlı çalışmasında 30 öğreticiye yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanmıştır. Yağcı, çalışma sonucunda 4-6 yaş eğitim programında çocukların ağırlıklı olarak bilişsel gelişimine hitap edildiği duyuşsal ve psikomotor alanlara yeteri kadar yer verilmediği sonucuna varmıştır. Yine bu kurslarda çalışanların genellikle fahri öğretici olup okul öncesi din eğitimi alanında kendilerini yeterli bulduklarını ifade etmelerine rağmen öğrencilerine verimli olmadıkları sonucuna varılmıştır. Velilerin kurslardan dinî eğitim konusunda fazla beklentiye girmeleri ve kurs öğretim programında çocukların gelişim dönemine uygun olmayan konuların olması araştırmada ulaşılan sonuçlardandır.⁸³

⁸¹ İbrahim Kurt, “Velilerin 4-6 Yaş Kur'an Kurslarından Memnuniyet Düzeyleri ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma (Ankara Örneği)”, **Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Çorum, 2017.

⁸² Sümeýra Uzun, “Okul Öncesi Din Eğitimi Programlarının (İslam dini) Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi Türkiye ve Amerika Örnekleri”, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul, 2016.

⁸³ Samet Yağcı, “Öğreticilere Göre DİB 4-6 Yaş Kur'an Kursları (İzmir İli Örneği)”, **İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İzmir, 2018.

Ali Baz Bilici, “0-6 Yaş Çocuklarda Dinî Gelişim Süreci ve Din Eğitimi” isimli doktora çalışmasında çocukta dinî eğitimin doğum öncesinde başladığı bilgisini vermiştir. Çalışmada okul öncesi dönemde çocuğun dinî gelişimini sosyal öğrenme yoluyla arttırılabileceği sonucuna varılmıştır. Bilici’ye göre okul öncesi dönemde yaşı gereği çocuk öğretilenleri değerlendirme yetisine sahip değildir. 0-6 yaş döneminde çocuk en iyi gözlem yoluyla öğrenir. Bu nedenle çocuğa aile içinde ve okul öncesi eğitim kurumlarında iyi bir örnek olmak gerekmektedir.⁸⁴

6. Görüşmeye Katılan Öğreticilere İlişkin Özellikler

Araştırmada görüşme yapılan grup İstanbul iline bağlı Şişli, Beyoğlu, Fatih ve Bahçelievler’de görev yapan 20 öğreticidir. Öğreticiler seçilirken 4-6 yaş alanında en az bir eğitim öğretim yılı öğreticilik yapmış olmaları esas alınmıştır. Bu şekilde öğretmenlerin okula uyum süreciyle ilgili tecrübe kazanmış olmaları amaçlanmıştır.

Çalışmaya katılan öğretmenler, Ö1, Ö2...Ö20 şeklinde kodlanmıştır. Öğreticilerin yaşı, mezuniyet durumu, kurumdaki statüsü, DİB’deki toplam görev süresi, pedagojik formasyon veya 4-6 yaşla ilgili belge alıp almama durumlarının yer aldığı “öğretici kişisel bilgileri” ne EK 2’de yer verilmiştir.

⁸⁴Bilici, “0-6 Yaş Çocuklarda Dinî Gelişim Süreci ve Din Eğitimi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İzmir, 2014.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

Üçüncü bölümde araştırma sorularına dair bulgular içerik analizi tekniği ile sunulacak ve değerlendirilecektir.

1. Öğrencilerin Bilişsel, Duyuşsal ve Psikomotor Gelişim Farklılıklarına İlişkin Öğretici Görüşleri

Bu bölümde öğretmenlerin 4-6 yaş Kur'an kurslarındaki öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor gelişim seviyeleri ile kursa uyum sürecinde karşılaştıkları problemler hakkındaki görüşlerine yer verilecektir.

Tablo 1: Öğreticilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor gelişim alanlarında eksikliği olan öğrencilerin kursa uyum sürecindeki davranışları hakkındaki görüşleri.

<i>Öğreticilerin Verdikleri Cevaplar</i>	<i>Aynı Cevapları Veren Öğretici Sayısı</i>	<i>Aynı Cevapları Veren Öğretici Sayısının %'likleri</i>
Kursa uyum sağlayamama,	20	100
Anneden ayrılamama,	10	50
Arkadaşlarıyla konuşmama,	5	25
Kursta yemek yememe,	5	25
Etkinliklere katılmama,	11	55
Ağlama krizleri,	5	25
Çabuk sıkılma,	5	25
Kursa gelmek istememe.	12	60

Tablo 2: Öğreticilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor gelişim alanlarında eksikliği olmayan öğrencilerin kursa uyum sürecindeki davranışları hakkındaki görüşleri.

<i>Öğreticilerin Verdikleri Cevaplar</i>	<i>Aynı Cevapları Veren Öğretici Sayısı</i>	<i>Aynı Cevapları Veren Öğretici Sayısının %'likleri</i>
Kursa uyum sağlama,	20	100
Kurallara kolay uyma,	20	100
Özgüven ve öz bakım becerilerini yansıtma,	3	15
Arkadaşlarıyla toplu etkinliklere katılma.	10	50

Araştırmaya katılan öğretmenlerle yapılan görüşmelerde öğretmenlere 4-6 yaş Kur'an kurslarındaki öğrencilerin duyuşsal, bilişsel ve psikomotor gelişim seviyeleri ile kursa uyum sürecinde karşılaştıkları problemler arasındaki ilişkiyi değerlendirmeleri istenmiştir. Öğreticiler çocukların yaş gruplarına göre öğrenme yapılarını, davranışlarını ve kaslarını kullanabilme becerilerini gözlemlemişlerdir. Konuya ilişkin öğretmenlerin görüşlerinden bazıları şu şekildedir:

Çocuğun bilişsel, duyuşsal ve psikomotor gelişim seviyesinin iyi olması uyum sürecinin kolay geçirmesini sağlıyor. Bu alanların herhangi birindeki eksiklik ise çocuğun uyum sürecinin uzamasına neden oluyor. Ö7

Çocuklar kursa başlamadan önce gelişim evrelerini geliştirecek şekilde örneğin; çocuğun zihinsel gücünü çalıştıracak soru cevaplar, el kaslarını geliştirecek aktiviteler gibi alanlarda aile veya herhangi bir okul tarafından desteklendiyse kursa çok kolay uyum sağlıyor. Gelişim evreleri desteklenmeyen çocuklar ise aileden ayrılamayıp kursa gelmek istemiyor. Ö10

Tablo 1'deki verilere göre katılımcı tüm öğretmenler, 4-6 yaş Kur'an kurslarında bilişsel, duyuşsal ve psikomotor gelişim alanlarını tamamlamamış çocukların genellikle kursa uyum sağlayamama, etkinliklere katılmak istememe, kursa gelmek istememe ve anneden ayrılamama davranışlarında bulunduklarını söylemişlerdir.

Öğreticilerin % 25'i ise gelişim alanlarını tamamlayamamış çocuklarda ilerleyen haftalarda ağlama krizleri, yemek yememe, arkadaşlarıyla konuşmama ve çabuk sıkılma tepkilerinin olabildiğini belirtmiş ve bunu şu şekilde ifade etmişlerdir:

Gelişim evrelerini tamamlayamamış olan çocuklar ilerleyen haftalarda kursu adeta protesto ederek yemek yememe ve arkadaşlarıyla konuşmama davranışında bulunabiliyorlar. Ö1

Uyum sürecinde herhangi bir alanda eksikliği olan çocuk bu durumu ağlayarak veya etkinliği bırakarak belli edebiliyor. Örneğin; ince motor becerisi gelişmemiş bir çocuk “yapamıyorum”, deyip makası bırakabiliyor. Ö16

Tablo 2'deki verilere göre öğretmenlerin hepsi 4-6 yaş Kur'an kurslarında gelişim evrelerinde eksikliği olmayan çocukların kursa uyum sağlayarak kurallara uydıklarını ifade etmektedirler. Öğreticilerin %50'si ise beklenen gelişim seviyesine sahip olan çocukların arkadaşlarıyla toplu etkinliklere katıldıklarına dair şu tespitlerde bulunmuşlardır:

Derse katılan, arkadaşları ve bizlerle uyum sağlayabilen, el becerisi gelişimine uygun olan çocukların etkinliklere katılmaktan keyif aldığını gözlemledim. Ö5

Uyum sürecinde yaş gurubuna göre gelişimi uygun olan çocuk kursta arkadaşlarıyla birlikte olmaktan mutlu olduğunu fark ettim. Ö2

Öğreticilerin % 15'i gelişim evrelerini tamamlayan çocukların öz bakım becerilerini yaşına uygun seviyede yerine getirerek özgüvenli çocuklar olduğunu şu şekilde ifade etmişlerdir:

Yaş gurubuyla aynı gelişim özelliklerini tamamlamış çocuklar özgüveni yüksek çocuklardır. Bu çocuklar kursta kendilerini daha iyi ifade edip uyum konusunda problem çıkarmıyorlar. Ö14

Gelişim evrelerinde eksikliği olmayan çocuklar yemek yeme, temizlik gibi konularda öz bakım becerilerini kolay bir şekilde yerine getirerek özgüvenli çocuklar olmaktadır. Ö15

Özgüvenli çocukların kursa uyumu daha kolay olmaktadır. Ö6

Araştırmaya katılan öğretmenlerin tümü 4-6 yaş Kur'an kurslarında bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanların herhangi birinde eksikliği olan çocukların kursa uyum süreçlerini problemli geçirdiğini belirtmiştir.

2. Öğrencilerin Yaş ve Cinsiyet Durumlarına İlişkin Öğretici Görüşleri

Bu bölümde öğrencilerin yaş ve cinsiyet durumlarının kursa uyum sürecine etkisine dair öğretmenlere ait görüşlere yer verilecektir.

Tablo 3: Öğreticilerin öğrencilerin yaş ve cinsiyet durumlarının uyum sürecine etkisi hakkındaki görüşleri.

<i>Öğreticilerin Verdikleri Cevaplar</i>	<i>Aynı Cevapları Veren Öğretici Sayısı</i>	<i>Aynı Cevapları Veren Öğretici Sayısının %'likleri</i>
4 yaşındaki öğrencilerin uyumda zorlanması,	20	100
5 ve 6 yaşlardaki öğrencilerin kursa daha kolay uyum sağlaması,	20	100
Kız çocuklarının kursa uyumu,	15	75
Kursa uyumda zorlanan çocukların genelde ailenin tek veya en küçük erkek çocuğu olması.	10	50

Tablo 3'teki verilere göre araştırmaya katılan tüm 4-6 yaş öğretmenleri kursa uyum sürecinde 4 yaşındaki çocukların zorlandığını gözlemlemişlerdir. Öğreticiler, 5 ve 6 yaşında olan çocukların ise kursa daha kolay uyum sağladıklarını belirtmişlerdir. Öğreticilerin söz konusu fikirlerine dair şu tespitleri örnek verilebilir:

4 yaş genellikle kursa uyum sürecinde problem çıkaran grup olmaktadır. Çünkü ailelerinden ilk defa ayrılıp kalabalık bir ortama giriyorlar. 5 ve 6 yaş ise uyum sürecini daha kolay geçiriyor. Ö17

Uyum sürecinde 4 yaş grubunun diğer yaş gruplarına göre daha çok zorluklar yaşadığını gözlemledim. Bu yaş grubunun bebeklik döneminden çıkıp ilk defa okul ortamına katılmasının etkili

olduğunu düşünüyorum. 5 ve 6 yaş grubu uyum sürecinde okula geldiğinin farkında. Bundan dolayı 5 ve 6 yaş uyum süreci daha hızlı geçiyor. Ö4

Araştırmaya katılan öğretmenlerin %75'i uyum sürecinde kız çocuklarının erkek çocuklara göre daha uyumlu olduklarını, verilen görevleri daha hızlı yerine getirip kursa uyum sağladıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca öğretmenlerin %50'sinden elde edilen bulgulara göre uyum sürecinde zorlanan çocuklar daha çok erkek çocukları olup ailenin tek veya en küçük çocuğudur. Söz konusu bulgulara göre öğretmenlerden bazıları şu tespitlerde bulunmuştur:

Kız çocukları erkek çocuklarına göre kursa uyum sürecine daha kolay adapte oluyorlar. Erkek çocuklarının bir kısmı uyum sürecinde zorlanıyor. Ö8

Erkek çocukları uyum sürecinde daha çok zorlanıyor. Bu erkek çocukları da genelde ailenin tek veya en küçük erkek çocuğu olduğunu fark ettim. Ö11

3. Öğrencilerin Sağlık Problemlerine İlişkin Öğreticilerin Görüşleri

Bu bölümde 4-6 yaş Kur'an kurslarındaki öğrencilerin sağlık problemlerinin uyum sürecine etkisine ilişkin öğretmenlerin görüşlerine yer verilecektir.

Tablo 4: Öğreticilerin 4-6 yaş Kur'an kurslarındaki öğrencilerin sağlık problemlerinin uyum sürecine etkisi hakkındaki görüşleri.

<i>Öğreticilerin Verdikleri Cevaplar</i>	<i>Aynı Cevapları Veren Öğretici Sayısı</i>	<i>Aynı Cevapları Veren Öğretici Sayısının %'likleri</i>
Kısa süreli mevsimsel hastalıklar uyum sürecini etkilemektedir.	8	40
Sadece kronik ve covid-19 gibi bulaşıcı hastalıklar kursa uyum sürecini etkilemektedir.	11	55

Uyum sürecinde sağlık problemlerinin çocuğa etkisi konusunda görüşülen öğretmenler genel olarak kısa süreli hastalıklar, kronik veya bulaşıcı hastalıklar şeklinde

bir ayırım yapmışlardır. Uyum süreci kurslarda en fazla bir hafta uygulanmaktadır. Bu süreçte çocuğun alışabilmesi için devamlı kursa gelmesi önemlilik arz etmektedir. Bundan dolayı öğretmenlerin konuyla ilgili cevap veren öğretmenlerin %40'ına göre nezle, grip vb. kısa süreli hastalıklar sebebiyle uyum sürecinde kurstan uzak kalmak çocukların kursa uyumunu zorlaştırmaktadır. Bu fikri savunan öğretmenlerin bazılarının tespitleri şu şekildedir:

Uyum süreci devamlılık isteyen bir süreç. Bu dönemde çocuğun grip olması ve kurstan uzak kalması onun kursa uyumunu zorlaştırır. Ö3

Çocuğun yaşadığı tüm hastalıklar uyum sürecini olumsuz etkiler. Ö12

Öğrencilerin sağlık problemlerinin uyum sürecine etkisine dair öğretmenlerin %55'ine göre ise sadece kronik veya bulaşıcı olan covid-19 sağlık problemleri çocuğun uyum sürecini olumsuz etkilemektedir. Söz konusu öğretmenlere göre covid-19 dışındaki kısa süreli hastalıklar uyum sürecindeki çocuğu etkilememektedir. Covid-19 ise ailenin karantinada olup çocuğunu kursa getirememesi, çocuğa covid bulaşacağı endişesiyle okula getirmemeleri ve eğitime virüsten dolayı ara verilmesi gibi nedenlerden dolayı uyum sürecini etkilemektedir. Bu görüşü paylaşan öğretmenlerin bazısının tespitleri şu şekildedir:

Sağlık problemi olan çocuklar eğer kalıcı bir rahatsızlıkları varsa uyum süreciyle birlikte tüm seneleri olumsuz etkilenmektedir. Şuan mücadele ettiğimiz covid-19 gibi bulaşıcı olan hastalıklar aileleri tedirgin etmektedir. Bu durum çocukların da tedirgin olmalarına neden olup uyum sürecini zorlaştırmaktadır.

Nezle, grip gibi kısa süreli rahatsızlıklar çocukların kursa adaptasyonunu etkilememektedir. Ancak kalıcı rahatsızlıkları varsa çocuklar uyum sürecinde zorlanıyor. Bulaşıcı hastalık Covid-19 virüsü yayılınca bu süreçte öğretmenler, veliler ve çocuklar kursa adapte olmakta zorlandı. Ö18

4. Öğreticinin Öğrenciye Karşı Tutumu Hakkında Öğreticilerin Görüşleri

Bu bölümde uyum sürecinde öğreticinin öğrenciye karşı tutumundan kaynaklanan problemlere dair bulgulara yer verilecektir.

Tablo 5: 4-6 yaş Kur'an kurslarında uyum sürecinde öğreticinin öğrenciye karşı tutumundan kaynaklanan problemlere dair öğretmenlerin cevapları.

<i>Öğreticilerin Verdikleri Cevaplar</i>	<i>Aynı Cevapları Veren Öğretici Sayısı</i>	<i>Aynı Cevapları Veren Öğretici Sayısının %'likleri</i>
Öğretici sabırlı, anlayışlı ve sevecen davranırsa öğrenci kursu sever,	20	100
Kursa gelmek ister,	15	75
Kısa sürede alışır.	17	85
Öğretici sert, ilgisiz ve anlayışsız olursa öğrenci kursa gelmek istemez,	20	100
Kursa alışamaz,	15	75
Öğretmenini sevmez.	17	85

4-6 yaş Kur'an kurslarında uyum sürecinde öğreticinin öğrenciye karşı tutumundan kaynaklanan problemler öğretmenlere sorulduğunda genel olarak öğretmenlerin sabırlı ve anlayışlı tutumlarının çocuğun kursa kolaylıkla uyum sağlamasında etkili olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Elde edilen bulgulardan seçilenler şu şekildedir:

Öğretici anlayışlı, sabırlı, güven veren bir tavırla çocuğa yaklaşırsa sevildiğini hisseden çocuk kursa hemen adapte oluyor. Ö3

Öğretici çocuk eğitimi alanında yeterli eğitim ve tecrübeye sahipse çocuğa nasıl yaklaşacağını biliyor. Böylece çocuk kursa uyumda problem yaşamıyor. Ö6

Kursa uyum süreci bir gün, iki hafta olabildiği gibi çocuğun durumuna göre aylarca sürebilmektedir. Öğretici kaygısız, sevecen ve anne şefkatiyle çocuğa yaklaştığında uyum süreci daha kolay atlatılır. Aksi durumda çocuk bir yılı bitirse bile isteksiz okula gelebilir. Ö7

Uyum sürecinde öğrenci zaten aileden ayrılma ve yeni bir ortama girme nedeniyle stresli ve kaygılı oluyor. Bu sebeple öğreticinin güler yüzlü, sevecen bir tavır sergilemesi ve kursu sevdirmeye çalışması ilk amaç olmalıdır. Ö12

Öğreticilerin geneli öğreticinin ilgisiz ve anlayışsız olması durumunda çocuğun kursa gelmek istememe, öğretmenini sevmeme ve kursa alışamama gibi durumlarla karşılaştığını şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

Sert, ilgisiz, çocuğun neden kursa uyum sağlayamadığını fark edemeyen öğreticiyi çocuk sevmemekte ve bu nedenden dolayı kursa gelmek istememektedir. Ö10

Uyum sürecinde çocuğun öğreticiyi sevmesi ve ona güvenmesi ilk amaç olmalıdır. Öğretmenini sevmeyen çocuk kursu da sevmiyor ve gelmek istemiyor. Ö13

Öğretici uyum sürecinde öğrenciye hemen kuralları veya dersleri anlatmaya başlarsa çocuk kursa gelmek istemiyor. Ö20

5. Ailenin Çocuğa Karşı Tutumunun Uyum Sürecine Etkisi Hakkında Öğreticilerin Görüşleri

Bu bölümde uyum sürecinde ailenin çocuğa karşı tutumundan kaynaklanan problemlere dair öğreticilerin ifadelerine yer verilecektir.

Tablo 6: Uyum sürecinde ailenin çocuğa karşı tutumundan kaynaklanan problemlere dair öğretmenlerin cevapları.

<i>Öğreticilerin Verdikleri Cevaplar</i>	<i>Aynı Cevapları Veren Öğretici Sayısı</i>	<i>Aynı Cevapları Veren Öğretici Sayısının %'likleri</i>
Ailenin; kaygılı olması,	15	75
Öğrenciyi kursa bırakırken aceleci davranması,	9	45
Kursa uyum sağlama ve dersler konusunda öğrenciye baskı yapması,	5	25
Çocuğuna karşı aşırı düşkün davranışlar sergilemesi,	15	75
Öğrenciyi kursa iyi hazırlayamaması,	6	30
Öğreticiyle öğrencinin durumu hakkında irtibatlı olmaması,	15	75
Dinî eğitim konusunda fazla beklentiye girmesi,	6	30
Kendi içinde iletişimin zayıf olması.	7	35

Tablo 6'daki verilere göre uyum sürecinde ailenin çocuğa karşı tutumundan kaynaklanan problemlere dair sorunlara cevap veren öğretmenlerin %75'i; ailenin çocuğa karşı aşırı düşkün davranışlar sergilemesi, kaygılı olması ve öğreticiyle irtibatlı olmaması konuları üzerinde durmuşlardır. Konuyla ilgili elde edilen bulgulardan seçilenler şu şekildedir:

Bazı aileler çocuklarına bağılılıktan ziyade bağımlı oluyorlar. Ailelerin kaygılı ve bağımlı davranışları çocukların uyum sürecinin uzamasına neden oluyor. Ö6

Aileler öğreticilerle irtibata geçip birlikte hareket ederlerse çocuğun kursa uyum süreci kolaylıkla tamamlanır. Ö9

Bazen çocuklardan çok veliler kaygılı olabiliyor. Veli çocuğunun yanında olmak hatta onu sürekli gözlemlemek isteyebiliyor. Bu durum çocuğun uyum sürecinin uzamasına neden oluyor. Ö17

Uyum sürecine ailenin etkisi konusunda görüşülen öğreticilerin %45'i ailenin öğrenciyi kursa bırakırken aceleci davrandığını, çocuğuyla vedalaşmadan örneğin sarılmadan çocuğunu kursa bırakıp gittiğini belirtmişlerdir. Öğreticilerin %25'ine göre aile öğrenciyi kursa uyum sağlama ve verilen dersleri hızlı bir şekilde öğrenme konusunda baskı yapabilmektedir. Öğreticilerden % 35'i aile içi diyalogun olmadığı bir öğrenciyle uyum sürecinde etkili bir iletişim kurmanın oldukça zor olduğunu belirtmiştir. Öğreticilerin %30'u ise ailelerin öğrenciyi kursa iyi hazırlayamamaları ve dinî eğitim konusunda fazla beklentiye girmelerinin uyum sürecini zorlaştırdığını belirtmiştir. Ailenin öğrenciyi kursa iyi hazırlayamaması; çocuğa kursa gideceğine dair konuşmalar yapmaması, sabahları kahvaltı vermemesi ve günlük derslerini, arkadaşlarını vs. sormaması konularını içermektedir. Ailelerin kurs açıldıktan itibaren dinî eğitim konusunda fazla beklentiye girmesi çocuğun strese girmesine neden olmakta ve kursa uyum sürecini zorlaştırmaktadır. Elde edilen bulgulardan seçilenler şu şekildedir:

Uyum sürecinde zorlanan çocuklara ailenin aceleci davranması ve kursta kalmasına dair baskı yapması bu süreci daha da zorlaştırmaktadır. Örneğin; Annenin çocuğu kurs kapısından acele bir şekilde bırakıp gitmesi, çocuğun kursta kalmasına dair tehditkâr davranması çocuğu olumsuz etkilemektedir. Ö1

Aile içi iletişimin zayıf olması uyum sürecinde ve diğer zamanlarda bizlerin de çocukla iletişime geçebilmemizi zorlaştırıyor. Ö14

Aile evde çocuğa kursa başlayacağına dair bilgi vermeli, öncesinde çocuğu kursa getirip okulu gezdirmeli, onunla hayaller kurmalı, kurs başladığında da çocuğu tam hazırlanmış şekilde okula göndermelidir. Birçok çocuk ailesi tarafından kursa hazırlanmamış şekilde geliyor. Bu durum uyum sürecini uzatmaktadır. Ö10

Bazı aileler çocuklar kursa geldikleri haftadan itibaren çocuklardan ezber, dua vs. bekleyerek çocukların kurstan korkmasına neden oluyorlar. Oysaki uyum sürecinde ve diğer zamanlarda amaç kursu, dinî, Allah'ı sevdirmek olmalıdır. Ö19

6. Uyum Süreci Etkinliklerinin Öğrencinin Gelişim Düzeyine Uygunluğuna İlişkin Öğreticilerin Görüşleri

Bu bölümde 4-6 yaş Kur'an Kursları Öğretim Programında yer alan uyum süreci etkinliklerinin öğrencinin gelişim düzeyine uygunluğu hakkında öğretmenlerin açıklamalarına yer verilecektir.

Tablo 7: Uyum Süreci Etkinlikleri Hakkında Öğreticilerin Cevapları.

<i>Öğreticilerin Verdikleri Cevaplar</i>	<i>Aynı Cevapları Veren Öğretici Sayısı</i>	<i>Aynı Cevapları Veren Öğretici Sayısı %'likleri</i>
Öğrencilerin gelişim düzeyine uygundur.	8	40
Öğrencilerin gelişim düzeyine uygun değildir.	16	80
Geliştirilmesi gerekiyor.	4	20

Tablo 7'deki bilgilere göre uyum süreci etkinlikleri öğrencilerin gelişim düzeylerine uygunluğu konusunda elde edilen bulgulardan seçilenler şu şekildedir:

Uyum süreci etkinliklerinin öğrencinin gelişim düzeyine uygun olduğunu düşünüyorum. Çünkü bu etkinlikler genel olarak öğrenciyi tanıma, sınıfa tanıtma, sınıf kuralları gibi basit alıştırmalar sorularından oluşturulmuş. Ö4

Genel olarak etkinlikleri öğrencilerin gelişim seviyelerine uygun buluyorum. Ö7

Uyum süreci etkinlikleri konusunda öğretmenlerin % 80'ine göre söz konusu etkinlikler 4-6 yaş grubundaki öğrencinin gelişimine uygun olmadığını şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

Uyum süreci etkinlikleri 4 yaş grubu için ayrı 5 ve 6 yaş grubu için ayrı olmalıdır. Çünkü bir yaş bile çocukların öğrenme, algılama, kas becerileri açısından farklılık arz etmektedir. Ö10

Bu etkinliklerin uyum sürecinde olan farklı yaş gruplarına uygun olması gerektiğini düşünüyorum. Örneğin; uyum süreci etkinlikleri arasında olan ‘Dilek Kutusu’ etkinliğinde öğrencilerin bir şeyler çizip kutuya atması gerekiyor. Oysa 4 yaş grubunda daha hiç kalem tutmamış, 5 yaş grubunda ise makas tutmamış öğrenci olabiliyor. Bu da çocukların kendilerini yetersiz hissetmelerine neden olmaktadır. Ö17

Uyum süreci etkinliklerinin öğrencinin gelişim düzeyine uygunluğu konusunda öğretmenlerin % 20’si etkinliklerin geliştirilmesi gerektiğini belirtmiştir:

Uyum süreci etkinlikleri öğrencilerin gelişim seviyelerine uygun olmakla beraber yetersiz olduğunu düşünüyorum. Etkinliklere daha dikkat çekici ve ahenkli şarkılar, tekerlemeler konabilir. Ö9

Etkinliklerin geliştirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Bu konuda farklı kaynaklardan da yararlanıyorum. Ö6

Uyum süreci etkinlikleri aynı etkinlikler üzerinden geliştirilmesi gerekiyor. Örneğin; daha renkli, daha çok işitsel malzeme kullanılan etkinlikler olursa uyum sürecindeki çocuk üzerinde daha etkili olacaktır. Ö9

Etkinlikler çocukların gelişimine uygundur. Ancak daha da zenginleştirilebilir. Kursa uyum etkinlikleri genelde tanışma, konuşma ve kurallara dair etkinliklerden oluşuyor. Bu etkinliklere hareketlerle, fon müzikle vs. daha fazla canlılık katılabilir. Ö12

Uyum süreci etkinliklerinin öğrencinin gelişim düzeyine uygunluğu konusunda öğretmenlerin çoğunluğu programın her yaş grubuna uygun olmadığını belirtmişlerdir. Bu durum 4, 5 ve 6 yaş grubundaki çocukların farklı gelişim özellikleri göstermesinden kaynaklanmaktadır. Örneğin 4-5 yaşlarındaki bir çocuk arkadaşlarıyla birlikte anlaşarak oyun oynarken 3-4 yaşlarındaki bir çocuk kendinden büyük çocukları taklit ederek oyun oynamaktadır. 5-6 yaşlarındaki çocuklar ise arkadaşlarıyla oyun oynarken kendi fikrini sunarak yetişkin gibi duygu ve düşüncelerini belirtmektedir.⁸⁵ Farklı özelliklere sahip çocuklara aynı uyum süreci programı uygulanmasının verimli olmayacağı ortadadır.

2018 yılından itibaren DİB, uyum süreciyle ilgili çalışmalar yapmaktadır. Kursa uyum süreciyle ilgili 2 haftalık “kursa uyum programı” hazırlanmıştır. Bu

⁸⁵Mesude Atay, **Erken Çocukluk Döneminde Gelişim-2**, Kök Yayıncılık, Ankara, 2011, s. 19.

programda amaç çocuğun, ailenin ve kursun 4-6 yaş eğitimine hazır olmasını sağlamaktır.

Kursa uyum programı etkinlikleri EK-2’de gösterilmiştir. Etkinlikler kursun ilk 2 haftasını kapsayacak şekilde 10 etkinlikten oluşmaktadır. Etkinlikler incelendiğinde 4, 5 ve 6 yaş gruplara uyum sürecinde ortak kullanılabilecek etkinliklerin fazla sayıda olduğu ortaya çıkmaktadır. Tanışma ve konuşmaya dayanan “kursa hoşgeldim, kardeşimi gördün mü, sınıf kurallarımız, günlük sorumluluklarımız, boylu boyunca ve kim ne ister” etkinlikleri 4-6 yaş grubunda ortak kullanılabilecek etkinliklerdir. “İlk hafta anısı, dilek kutusu, kimlikli çocuk ve dikkat” etkinlikleri ise çizme, kesme ve eşleştirmeye dayanan etkinlikler olduğu için ilk haftalarda 4 ve 5 yaş grubunda uygulanması zor olan etkinliklerdir. DİB yetkililerince uyum süreci etkinliklerinin 4, 5 ve 6 yaş grupları gelişim seviyeleri dikkate alınarak ayrı düzenlenmesi gerekmektedir.

7. Kursun Fizikî Şartlarının Öğrenciye Etkisi Hakkında Öğreticilerin Görüşleri

Bu bölümde kursa uyum sürecinde kursun fizikî şartlarından kaynaklanan problemlerin öğrenciye etkisi hakkında öğretmenlerin görüşlerinden elde edilen bulgulara yer verilecektir

Tablo 8: Kursa uyum sürecinde kursun fizikî şartlarının öğrenciye etkisine dair öğretmenlerin görüşleri.

<i>Öğreticilerin Verdikleri Cevaplar</i>	<i>Aynı Cevapları Veren Öğretici Sayısı</i>	<i>Aynı Cevapları Veren Öğretici Sayısının %'likleri</i>
Kurslarda ısınma sorunu öğrencilerin hastalanmasına neden olmaktadır.	6	30
Materyal eksikliği öğrenme güçlüğüne neden olmaktadır.	10	50
Oyun alanı ve bahçe olmaması öğrencilerin sıkılmasına neden olmaktadır.	15	75
Sınıfların küçük olması öğrencilerin dersten sıkılmasına neden olmaktadır.	17	85

Tablo 8'deki verilere göre öğretmenlerin tümü kursa uyum sürecinde kursun fizikî şartlarından kaynaklanan bir eksikliğin öğrenciyi olumsuz etkilediğini düşünmektedir. Öğreticilerin çoğunluğu kurslarda oyun için yeterli alan olmaması ve sınıfların küçük olması etkenini önemli bir problem olarak gördüklerine dair şu ifadeleri örnek gösterilebilir:

4-6 yaş Kur'an kurslarımızın çoğunda çocukların oynayabileceği bir bahçe bulunmamaktadır. Bu da uyum sürecindeki çocuğun kursta adeta kendisini hapsedilmiş gibi hissetmesine neden olmaktadır. Genellikle sınıflarımız çok küçük. Çocuklar ders yaparken kitapları vs. birbirinin üzerinde. Bu durum da kursa uyum sağlamaya çalışan bir öğrenciyi oldukça zorladığını düşünüyorum. Ö2

Çocukların kendilerini rahat hissedebilmeleri için bulundukları alanın geniş olması oldukça etkilidir. Ancak 4-6 yaş Kur'an kurslarının birçoğunda bahçe bulunmamaktadır. Sınıflar ise oldukça küçük olup uyum sürecindeki çocuğun sıkılmasına neden olmaktadır. Ö8

Fizikî şartlar açısından kurslarda sınıfların küçük olması ve çocukların oynayabileceği bir bahçenin olmaması uyum sürecini zorlaştırmaktadır. Ö13

Öğreticilerin % 50'si 4-6 yaş Kur'an kurslarındaki materyal eksikliğinin çocukta öğrenme güçlüğüne neden olduğunu düşünmektedir. % 30'u ise bazı kurslardaki ısınma probleminin çocukların sık hastalanmasına neden olup uyum sürecini olumsuz etkilediğini belirtmiştir:

Uyum süreci gibi hassas bir dönemde kursun fizikî şartlarından kaynaklanan bir eksiklik öğrencinin kurstan soğumasına neden olmaktadır. Örneğin; bazı kurslardaki ısınma problemi çocukların sürekli hastalanarak kurstan uzak kalmasına neden olmaktadır. Bu da uyum sürecindeki çocuğun kursa adaptasyonunu zorlaştırıyor. Ö10

8. Kursta Öğreticiler Arası İlişkinin Öğrenciye Etkisi Hakkında Öğreticilerin Görüşleri

Bu bölümde kursa uyum sürecinde öğretmenler arası ilişkinin öğrenciye etkisi hakkında öğretmenlerden elde edilen bulgulara yer verilecektir.

Tablo 9: Kursa uyum sürecinde öğretmenler arası ilişkinin öğrenciye etkisi hakkında öğretmenlerin görüşleri.

<i>Öğreticilerin Verdikleri Cevaplar</i>	<i>Aynı Cevapları Veren Öğretici Sayısı</i>	<i>Aynı Cevapları Veren Öğretici Sayısının %'likleri</i>
Öğrenciler öğretmenler arası gerginliği fark eder ve olumsuz etkilenir.	20	100
Öğretici uyum sürecindeki öğrencisine karşı inandırıcılığını kaybeder.	10	50

SONUÇ VE ÖNERİLER

Din, insanlık tarihi incelendiğinde insanın ilgilendiği en önemli olgulardan biridir. Yüce Yaratıcı insandaki inanma duygusunu, “Sen yüzünü hanif olarak dine, Allah insanları hangi fitrat üzere yaratmış ise o fitrata çevir. Allah’ın yaratmasında değişme yoktur.”⁸⁶ âyetiyle anlatmıştır. Dünyaya gelen her çocuğun ruhunda Allah’a giden bir yol bulunmaktadır. Çocukta doğuştan var olan inanma duygusu yaşa bağlı olarak çevresinde bulunanların yönlendirici etkisi neticesinde gelişme göstermektedir. Söz konusu süreç içerisinde aile ilk halkayı oluşturmaktadır. Aileden sonra bu sorumluluğu din eğitimi kurumları üstlenmektedir.

Okul öncesi, çocuğun ilköğretime başladığı zamanın öncesini kapsayan dönemdir. Bu dönemde çocuğun yetişkinliğindeki kişiliğinin ve ahlak temelini oluşturduğu bir evredir. Ülkemizde 2013 yılından itibaren DİB, okul öncesi din eğitimi alanında önemli bir adım atarak yaygın eğitim faaliyeti olarak 4-6 yaş grubu Kur’an kurslarını hizmete açmıştır.

Bu araştırma DİB’e bağlı 4-6 yaş Kur’an kurslarındaki çocukların kursa uyum sürecinde yaşadıkları problemleri konu edinmiştir. Uyum, çocuğun kişiliği ile etrafındaki çevre arasında tutarlı bir ilişki kurabilmesidir. Araştırmada 4-6 yaş grubundaki çocukların gelişim farklılıklarının uyum sürecine etkisi gelişimsel ve sosyal uyum açısından ele alınmıştır. Ayrıca öğreticinin, ailenin, öğretim programının ve kursun fizikî yapısının uyum sürecine etkisi çalışmada ele alınan konulardandır. Yapılan araştırma sonucunda 4-6 yaş Kur’an kurslarında uyum sürecinde yaşanan problemlerle ilgili ulaşılan sonuçlar ve çözüm önerileri aşağıda özetlenmiştir:

1. İlk çocukluk döneminin içinde yer alan 4-6 yaş grubu, çocukların bilişsel, duyuşsal, psiko-sosyal ve psiko-motor alanlarda gelişim gösterdiği bir dönemdir. Çalışmada bu alanlarda yeterli gelişimi gösteremeyen çocukların kursa uyum sürecini problemli geçirdikleri tespit edilmiştir. Öğreticiler uyum sürecindeki öğrencileri öğrenme yapıları, davranışları ve kaslarını kullanabilme becerileri açısından incelemişlerdir. Elde edilen veriler

⁸⁶Rûm 30/30.

sonucunda bilişsel, duyuşsal ve psikomotor becerileri yaşına uygun olan çocukların kursa daha kolay uyum sağladığı sonucuna varılmıştır. Herhangi bir gelişim alanını tamamlamamış çocukların ise kursa uyum sürecinde kursa gelmek istememe, anneden ayrılamama, etkinliklere katılmama, arkadaşlarıyla konuşmama gibi davranışlarda bulundukları sonucuna varılmıştır. Bu durum, çocukların bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlardaki eksikliği kursa uyum sürecini etkilemektedir, hipotezini destekler niteliktedir.

Kursa uyum sürecinin çocuğun gelişim evreleri açısından problemli geçmemesi için kurs açılmadan önce çocuk; aile veya herhangi bir okul öncesi eğitim kurumu tarafından desteklenmelidir. Bu konuda öğretmenlerin ifadelerine göre çocuklar kursa başlamadan önce anlama, anladığını aktarma, arkadaşlarıyla sosyalleşme, resim yapma, hayal kurma, makasla bir şeyler kesebilme gibi faaliyetlerde bulunabilmelidir. Bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlarda destek görmeden kursa başlayan çocukların kursa uyum süreçleri aile ve öğretici koordinasyonu ile ilerlemelidir.

2. Öğrencilerin yaş durumlarının kursa uyum sürecine etkisi konusunda görüşme yapılan öğretmenlerin tümü 4 yaşındaki çocukların kursa uyumda zorlandıklarını belirtmişlerdir. Öğreticiler bu durumu 4 yaşındaki çocukların bebeklik dönemine diğer yaş gruplarına göre daha yakın olması, aileden ilk defa ayrılmaları ve ilk defa sosyalleşecekleri bir ortama girmelerine bağlamaktadır. Görüşme yapılan öğretmenlere göre 5 ve 6 yaş grubunun kursa uyumu 4 yaşa göre daha kolay olmaktadır.

Öğreticiler tarafından 4 ve 5, 6 yaş grubu çocukların kursa uyumu ile ilgili görülen bu farklılık konunun uzmanlarınca ortaya konulmuştur. Okul öncesi eğitim kurumlarında 4 yaş çocuğu uyumsuzluk yaşarken 5 ve 6 yaş çocuğu daha uyumlu ve dengeli davranışlar sergilemektedir.⁸⁷ Dolayısıyla 4 yaşın kursa uyum sürecinde yaşadığı problemler normal kabul edilmelidir. Bu yaş grubuna nasıl davranılacağı konusunda öğretmenlerin yeterli eğitimi olması

⁸⁷ Zeynep Nezahat Cihandide, **Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi**, s. 262.

ve çocukların gelişim özelliklerinin bilinmesi kursa uyumda problem yaşayan öğrencilere etkili çözümler sunabilmeyi sağlayacaktır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğuna göre erkek çocukları kız çocuklarına oranla uyum sürecinde daha fazla problemlili davranışlar ortaya koymaktadır. Öğreticilerin ifadelerine göre uyumsuz davranan erkek çocukları genelde ailenin tek veya en küçük erkek çocuğudur. Bu konuda öğretmenler ailelerle çocuğun durumu konusunda irtibat halinde olarak çocuğun uyum süreci problemlerini birlikte çözmeleri etkili olacaktır.

3. Öğrencilerin sağlık problemlerinin kursa uyum sürecine etkisi konusunda görüşülen öğretmenlerin çoğunluğuna göre kronik olan veya covid-19 gibi bulaşıcı olan hastalıkların öğrencinin kursa uyum sürecini olumsuz etkilediği sonucuna varılmıştır. Kısa süreli mevsimsel hastalıkları ise öğrencinin kursa uyum sürecini etkilememektedir. Covid-19 kısa süreli bulaşıcı hastalık olmasına rağmen dünya genelinde hızla yayılıp ölümlere neden olduğu için öğretmenler onu mevsimsel hastalıklardan daha tehlikeli görmüşlerdir.

Uyum süreci kursun, öğreticinin ve velilerin birlikte hareket ederek çocuğun kursa alışmasını sağlayan bir süreçtir. Bu süreçte çocuğun tehlikeli salgın hastalıktan dolayı kursa gelememesi, eğitime ara verilmesi gibi durumlar çocuğun kursa uyum sürecini olumsuz etkilemektedir. Kronik hastalığı olan çocuklar ise başlangıçta kursa uyumda problem yaşasalar da zamanla kursa alıştıkları gözlenmiştir. Dolayısıyla kronik hastalığı olan çocukların ve covid-19 salgınının yaşandığı dönemde kursa uyumda problemler yaşayan çocukların kursun ilk haftası uyumsuz davranışları normal karşılanmalıdır.

4. Kursa uyum sürecinde öğreticinin öğrenciye karşı tutumundan kaynaklanan problemlere dair görüşülen öğretmenlerin tamamı, öğreticinin uyum sürecindeki öğrencisi üzerinde doğrudan etkili olduğunu belirtmişlerdir. Öğreticilerin verdiği bilgilere göre uyum sürecinde çocuk ve öğretici arasında doğrudan bir ilişki vardır. Çocuk öğreticiyi sevip benimserse kursu da sevip benimsemektedir. Öğreticiyi seven öğrencinin uyum sürecinde kursa daha istekli geldiği gözlenmiştir. Öğreticiyi sevmeme ise çocuğun kursu

sevmemesine neden olup uyum sürecini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle çocukların kursa kolay alışabilmeleri için öğretici öğrencilerine karşı sabırlı, anlayışlı ve sevecen davranmalıdır.

5. Çalışmada ailenin çocuğa karşı tutumundan kaynaklanan problemlere ilişkin görüşme yapılan öğretmenlerin geneline göre ailenin kaygılı olması, çocuğuna karşı aşırı düşkün davranışlar sergilemesi ve çocuğun durumu hakkında öğreticiyle irtibatlı olmaması uyum sürecini olumsuz etkilemektedir. Bu konuda cevap veren öğretmenlerin bir kısmına göre ailenin öğrenciyi kursa iyi hazırlayamaması, çocuğa günlük derslerini, arkadaşlarını vs. sormaması, dinî eğitim konusunda fazla beklentiye girmesi çocuğun kursa uyum sürecinde problemler yaşamasına neden olmaktadır. Oysaki kursa uyum sürecinde ve eğitim öğretim dönemi içinde velilerin amacı çocuklarının kursu, öğretmenlerini ve dinî sevmeleri olmalıdır.

Öğreticilerin hepsi ailedeki sakinlik ve güven duygusunun çocuğa yansiyarak uyum sürecini kolaylaştırdığını ifade etmişlerdir. Çocuk, ailesinin güvenmediği ortama güvenmemektedir. Ailelerin, çocukların kursa başlama sürecinde olumlu katkılarının olabilmesi için uyum programı başlamadan önce DİB uzmanlarınca 4-6 yaş Kur'an kursları öğretim programını tanıtıcı, velilere ve çocuklara rehberlik hizmeti gibi eğitici seminerler düzenlenmelidir. Ayrıca kurs yönetimi kendi içinde ailelerle toplantı, seminer vb. programlar düzenleyerek ailelerin güvenini kazanmalıdır. Böylece ailelerin kursa karşı güveni çocuğu da etkileyerek çocuğun uyum sürecinin rahat geçirmesi sağlanacağı sonucuna ulaşılmıştır.

6. Uyum süreci etkinliklerinin öğrencinin gelişim düzeyine uygunluğu konusunda yapılan çalışmada etkinliklerin araştırmanın hedef kitlesini oluşturan yaş grubunun gelişim düzeyine uygun olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Uyum süreci etkinlikleri kursun ilk 2 haftasını kapsayacak şekilde 10 etkinlikten oluşmaktadır. Etkinlikler incelendiğinde 4, 5 ve 6 yaş gruplara uyum sürecinde ortak kullanılabilecek etkinliklerin sayısı olarak fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak "ilk hafta anısı, dilek kutusu, kimlikli çocuk ve dikkat" etkinlikleri çizme, kesme ve eşleştirmeye dayanan etkinliklerdir. Söz konusu

etkinlikler ilk haftalar 4 ve 5 yaş grubuna uygulanması verimli olmayacaktır. Ayrıca 4 yaş grubuna göre hazırlanan çalışmalarda oyun içeriği ağırlıklı olmalıdır. Bundan dolayı gerek uyum süreci etkinlikleri gerek müfredat içinde yer alan etkinliklerdeki eksikliklerin tespitine yönelik ciddi bir çalışma yapılmalıdır.

7. Yapılan çalışmada 4-6 yaş Kur'an kurslarının alanla ilgili fizikî şartlarının uyum sürecindeki çocuğu olumsuz etkilediği tespit edilmiştir. Öğreticilerin geneline göre kurslarda uygulama esaslarında yer alan fizikî alanla ilgili maddeler uygulanmamaktadır. Kursların çoğunda çocukların oynayabileceği yeterli ölçüde oyun alanı ve bahçe bulunmamaktadır. Ayrıca sınıfların küçük olması çocukların uyum süreci ve kursta geçirdikleri zamanlarda dersten sıkılmalarına neden olmaktadır. Bu konuda DİB yetkilileri uygulama esaslarında geçtiği şekilde öğretmenlerin fikirlerini de alarak oyun alanı ve sınıfları müsait olan yerlerde 4-6 yaş Kur'an kursları açmalıdır.

Kurslarda fizikî şartlarla ilgili diğer eksiklikler konusunda öğretmenlerin bir kısmı ısınma problemleri ve materyal eksikliklerini dile getirmişlerdir. Ancak bu eksikliklerin çocuğun uyum sürecini olumsuz yönde etkilemediği tespit edilmiştir. Ayrıca kurslardaki oyun alanı ve sınıflar için yeterli alan olmaması dışındaki eksiklikler dönem içinde tamamlanmaya çalışılmaktadır. Kursların fizikî eksikliklerinin eğitim öğretim dönemi başlamadan giderilmesi öğrencinin uyum sürecini olumlu etkileyecektir.

8. Çalışmada öğretmenler arası ilişkinin uyum sürecindeki öğrenciye etkisi hakkında öğretmenlerle görüşmeler yapılmıştır. Görüşme sonucunda kursta öğretmenler arası gerginliklerin öğrencinin uyum sürecini olumsuz etkilediği sonucuna varılmıştır.

Çocuğun ailesinden sonra katıldığı ilk ortam okul öncesi eğitim kurumlarıdır. Çocuk dâhil olduğu toplulukta kendine örnek alacak bir birey seçer. Kurslarda bu birey öğreticidir. Çocuk, öğreticiyi kendine örnek alır, öğreticinin sosyal davranışlarını benimser. Öğreticinin diğer öğretmenlerle olan problemlerini çocuk fark etmektedir. Norveç'te yapılan bir araştırmada 4-6 yaş

çocukların akranlarıyla kurdukları sosyal ilişkide öğretmenin diğer çocuk ve öğretmenlerle ilişkilerinin niteliğiyle bağlantılı olduğu neticesine ulaşılmıştır.⁸⁸ Bundan ötürü uyum sürecinde öğreticiler arası gerginlik kursa almaya çalışan çocuğu olumsuz etkilediği tespit edilmiştir. Öğreticiler kurs içinde yaşadıkları problemleri öğrenciye hissettirmemelidir.

4-6 yaş Kur'an kurslarında uyum sürecinde yaşanan problemlerin ele alındığı çalışmada araştırmanın hipotezlerini destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır.

Kursa uyum süreci çocuğun birçok yeniliğe alışmasını gerektiren stresli bir dönemdir. Bu dönemde ailenin, öğreticinin ve kursun problemleri kurs açılmadan çözülmelidir. Böylece çocuk kursa kısa sürede adapte olacaktır.

Bu çalışmanın 4-6 yaş alanında farklı konularda çalışan araştırmacılara katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca 4-6 yaş Kur'an kursları uyum sürecinde yaşanan problemleri ortaya koyması açısından alandaki eksikliği doldurarak yapılacak benzer çalışmalar için önemli veriler sunacağı beklenmektedir.

⁸⁸ Murat Işık, "Anasınıfına Devam Eden Beş-Altı Yaş Çocuklarına Sosyal Uyum ve Beceri Ölçeğinin Uyarlanması ve Uygulanması", Yüksek Lisans Tezi, **Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, Ankara, 2007.

KAYNAKÇA

-
- Acur, Elif: “Öğretici Görüşleri Bağlamında Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Kur’an Kurslarındaki Değerler Eğitimi Uygulamalarının Değerlendirilmesi”, **Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, Sakarya, 2019.
- Akyüz, Yahya: **Türk Eğitim Tarihi (M.Ö. 1000 ve M.S. 2015)**, Pegem Akademi, Ankara, 2015.
- Artan İsmihan, Bayhan, San Pınar: **Çocuk Gelişimi ve Eğitimi**, Morpo Kültür Yay. , İstanbul, 2005.
- Atay, Mesude: **Erken Çocukluk Döneminde Gelişim-2**, Kök Yayıncılık, Ankara, 2011.
- Aydın, Mehmet Zeki: “Okulda Din Dersi Tartışmaları (Türkiye’de Din Dersinin Tarihi, Teorik Yapısı, Bazı Ülkelerle Karşılaştırılması)”, **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2007.
- Aydın, Muhammet Şevki: **Bir Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur’an Kursu**, DİB Yayınları, Ankara, 2010.
- Aytaç, Kemal: **Avrupa’da Eğitim Tarihi**, Doğu Batı Yay. , İstanbul, 1982.
- Bacı, Büşra: “Kur’an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Gurubu) ile Okul Öncesi Öğretim Programının Karşılaştırılması”, **Recep Tayyip Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Rize, 2019.
- Başar, Hüseyin: **Sınıf Yönetimi**, MEB Yayınları, Ankara, 1999.
- Başaran, Semra, Gökmen, Büşra, Akdağ, Burçak: “Okul Öncesi Öğrencilerinin Okula Uyum Sürecinde Karşılaştığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, **Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi**, Muğla, S.2, s. 197-220.
-

Bekman, Sevdâ, Gürlelel, Can Fuat: **Doğru Başlangıç: Türkiye’de Okul Öncesi Eğitimi**, TÜSİAD Yay. , İstanbul, 2005.

Birch, Sandra, Ladd, Garry: “The Teacher-Child Relationship & Children’s Early School Adjustment”, Çev. Vakkas Yalçın, Özlem Melek Erbil Kaya, **Journal of School Psychology**, 1997, C. 35, S. 1, s. 61-79.

Bilici, Ali Baz: “Din Eğitiminin İlk Temelleri, Erken Çocuklukta Din”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, İzmir, 2015, s. 80.

Bilici, Ali Baz: “0-6 Yaş Çocuklarda Dinî Gelişim Süreci ve Din Eğitimi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Doktora Tezi, İzmir, 2014.

Cihandide, Zeynep Nezahat: **Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi**, Dem Yayınları, Ankara, 2000.

Danışman, Şahin: “Montessori Yaklaşımına Geniş Bir Bakış ve Eğitim Ortamının Düzenlenmesi”, **Eğitimde Politika Analiz Dergisi**, 2012.

Demir, Ahmet İshak: **Çocuk Sorunları ve İslam Sempozyumu**, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2010.

Demirtaş, Zülfü: “Osmanlı’da Sıbyan Mektebi ve İlköğretimin Örgütlenmesi”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Elazığ, 2007, C. 17, S. 17, s. 175.

DİB: “2019-2020 Eğitim Öğretim Yılı Uygulama Esasları”, Ankara, 2019.

-
- DİB: “4-6 Yaş Gurubu Kur’an Kursları Eğitim Programı”, Ankara, 2014.
- DİB: **4-6 Yaş Kur’an Kursları Öğretici Kitabı I**, DİB Yayınları, Ankara, 2018.
- DİB: “Kur’an Kursları Öğretim Programı Okul Öncesi Dönemi”, Ankara, 2013.
- Doğan, Davut: “Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an Kursları Öğretim Programı (Okul Öncesi Dönemi) Dinî Bilgiler I Öğrenme Alanı Kazanımları Üzerine Değerlendirme”, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 2014, S. 24, s. 205.
- Doğan, Selma, Kelleci, Meral: “Bir İlköğretim Okulunda Öğrenim Gören Çocuklarda Ruhsal Uyum Sorunu”, **TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni**, 2008, S. 7, s. 47.
- Erikson, Erik H. : **İnsanın Sekiz Çağı**, Çev. Bedirhan Üstün, Vedat Şar, Birey ve Toplum Yay. , Ankara, 1984.
- F. Punch, Keith: **Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar**, Çev. Dursun Bayrak, H. Bader Arslan, Zeynep Akyüz, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2014.
- Gün, Ayşegül: “Veli ve Öğretici Görüşleri Doğrultusunda 4-6 Yaş Gurubu Kur’an Kursu Eğitimi: Samsun İli Örneği”, **Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Amasya, 2015, S. 7, s. 37.
- Gürses, İbrahim, Kılavuz, Mehmet Akif: “Erikson’un Psiko-sosyal Gelişim Dönemleri Teorisi Açısından Kuşaklararası Din Eğitimi ve İletişimin Önemi”, **UÜİFD**, 2011.
-

Işık, Murat:	“Anasınıfına Devam Eden Beş-Altı Yaş Çocuklarına Sosyal Uyum ve Beceri Ölçeğinin Uyarlanması ve Uygulanması” Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü , Ankara, 2007.
Kara, Büşra:	“Okul Öncesi (4-6 Yaş Gurubu) Çocukların Din Eğitiminde Görev Alan Eğitimcilerin/Din Görevlilerinin Pedagojik Yeterlilikleri”, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2019.
Kaymakcan, Recep:	“Türkiye’de Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi Raporu”, Eğitim Bir-Sen Stratejik Araştırma Merkezi, 2021.
Kılavuz, Mehmet Akif:	“Çocukluk Döneminde Dinî Sorular”, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi , Bursa, 1998, S. 7, s. 382.
Köylü, Mustafa, Oruç, Cemil:	Çocukluk Dönemi Din Eğitimi , Nobel Yayıncılık, Ankara, 2020.
Kur’an-ı Kerim:	Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları , Ankara, 2007.
MEB:	“Okul Öncesi Öğretim Programı”, Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü , Ankara, 2013.
Oktaç, Ayla:	Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönemi , Epsilon Yayıncılık, İstanbul, 2002.
Onur, Bekir:	Gelişim Psikolojisi , İmge Kitabevi, Ankara, 1997.

Oruç, Cemil:	“Okul Öncesi Döneminde Dinî Duygunun Kökeni ve Gelişimi”, Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi , 2010, C. 10, S. 3, s. 75-96.
Öcal, Mustafa:	Din Eğitimi ve Öğretiminde Metotlar , Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2002.
Öcal, Mustafa:	“Okul Öncesi ve İlköğretim Çağı Çocukların Allah Tasavvurları Üzerine Bir Araştırma”, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi , Bursa, 2014, C.13, S. 2, s. 67.
Öcal, Mustafa:	Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Din Eğitimi , Dergâh Yayınları, İstanbul, 2017.
Piaget, Jean, Inhelder, Barbel:	Çocuk Psikolojisi , Çev. Orçun Türkay, Pinhan Yayıncılık, 2016.
Sağlam, İsmail:	Çocuk ve İbadet , Düşünce Kitabevi, İstanbul, 2013.
Selçuk, Mualla:	Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler , Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2015.
Sönmez, Veysel:	Öğretmenlik Mesleğine Giriş , Anı Yay. , Ankara, 2000.
Şahin, Ersin:	Okul Öncesi Eğitimi Öğretmen Adayları ve Öğretmenleri İçin Uygulama Kılavuzu , Anı Yay. , Ankara, 2005.
Tavukçuoğlu, Mustafa:	“Okul Öncesi Çocuk Eğitiminde Din Duygusu ve Din Eğitimi”, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi , Konya, 2002, S. 14, s. 56.
Temizyürek, Fahri:	“Çocukta Dil Gelişim Süreci”, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi , Türkiyat Araştırması Dergisi, 2007.

Tosun, Cemal:	Din Eğitimi Bilimine Giriş , Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2002.
Tüfekçi, Kevser:	“Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Kur’an Kursları Eğitiminin Öğretici ve Veli Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi”, Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü , Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep, 2020.
Türnüklü, Abbas:	“Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme”, Kuram ve Uygulama Eğitim Yönetimi , 2000, S. 24, s. 547.
Ulutaş, Ayşegül, Demir, Esra, Yayan, Hilal:	“Motor Gelişim Eğitim Programının 5-6 Yaş Çocukların Kaba ve İnce Motor Becerilerine Etkisi”, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi , 2017.
Uzun, Sümevra:	“Okul Öncesi Din Eğitimi Programlarının (İslam dini) Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi Türkiye ve Amerika Örnekleri”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2016.
Vergote, Antoine:	“Çocuklukta Din”, Çev. E. Fırat, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi , Ankara, 1978, S. 22, s. 324.
Yağcı, Samet:	“Öğreticilere Göre DİB 4-6 Yaş Kur’an Kursları (İzmir İli Örneği)”, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2018.
Yıldırım, Ali, Şimşek, Hasan:	Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri , Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018.

-
- Yıldırım, Betül: “Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 4-6 Yaş Arası Çocuklara Din Eğitimi (Sivas İli Örneği), **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2015.
- Yılmaz, Engin: **Temel Dil Bilgisi Terimler Sözlüğü**, Pegem Akademi, 2014, Ankara.
- Yörükoğlu, Atalay: **Çocuk Ruh Sağlığı**, Özgür Yayınları, İstanbul, 1998.
-

<http://sgb.meb.gov.tr/www/milli-egitim-istatistikleri-orgun-egitim-2013-2014/icerik/95> (11.04.2020).

<http://tegm.meb.gov.tr/www/okula-uyum-programi-uygulamasina-yonelik-uyum-program-ve-etkinlik-ornekleri/icerik/615> (18.09.2020).

https://tegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_09/15174803_okula_uyum_uygulama_esaslarY_imzalanmYY_yazY_eki.pdf (10.10.2020).

<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/kuran-kurslarinda-4-6-yas-ogrenci-sayisi-yarim-milyona-yaklasti/1608323> (03.02.2020).

<https://egitimhizmetleri.diyaret.gov.tr/Detay/638/4-6-ya%C5%9F-grubu-kur'an-kursu-%C3%B6%C4%9Freticilerine-y%C3%B6nelik-hizmet-i%C3%A7i-e%C4%9Fitim-semineri-d%C3%BCzenlendi> (21.04.2021)

EKLER

EK 1: ÖĞRETİCİLER İÇİN GELİŞTİRİLMİŞ GÖRÜŞME FORMU

Görüşülen Öğretici Bilgilerine Ait Sorular

1. Kaç yıllık öğreticisiniz?
2. 4-6 yaş Kur'an kurslarında kaç yıldır çalışmaktasınız?
3. Kurumdaki statünüz nedir? (Kadrolu/Sözleşmeli/Fahri)
4. Mezuniyet durumunuz nedir? (Lise/İlahiyat/Ön Lisans/İlahiyat Lisans/Diğer Lisans/Yüksek Lisans/Doktora)
5. Pedagojik formasyonunuz var mıdır?
6. 4-6 yaş sertifikanız var mıdır?

Görüşme Soruları

1. Çocukların bilişsel, duyuşsal ve psikomotor gelişim seviyeleri ile kursa uyum sürecinde karşılaştıkları problemler arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.
2. Öğrencilerin yaşı, cinsiyeti ve sağlık durumları kursa uyum süreçlerini farklı geçirmelerine neden olmakta mıdır?
3. Uyum sürecinde öğreticinin öğrenciye karşı tutumundan kaynaklanan problemler hakkında ne düşünüyorsunuz?
4. Uyum sürecinde ailenin çocuğa karşı tutumundan kaynaklanan problemler nelerdir?
5. Öğretim programında yer alan uyum süreci etkinliklerini öğrencinin gelişim düzeyine uygunluğu açısından nasıl değerlendirirsiniz?
6. Kursa uyum sürecinde kursun fizikî şartlarından ve öğretmenler arası ilişkiden kaynaklanan problemler çocuğu ne derecede etkilemektedir.

EK 2: GÖRÜŞME YAPILAN ÖĞRETİCİLERE AİT KİŞİSEL BİLGİLER

<i>Öğretici</i>	<i>Statü</i>	<i>Mezuniyeti</i>	<i>DİB Hizmet Yılı</i>	<i>4-6 Yaş Hizmet Yılı</i>	<i>Pedagojik Formasyon</i>	<i>4-6 Yaş Sertifikası</i>
Ö1	Kadrolu	İlahiyat Lisans	5 yıl	2 yıl	Var	Var
Ö2	Fahri	İlahiyat Lisans	4 yıl	2 yıl	Var	Var
Ö3	Sözleşmeli	İlahiyat Lisans	7 yıl	2 yıl	Yok	Var
Ö4	Kadrolu	İlahiyat Lisans	7 yıl	1 yıl	Yok	Var
Ö5	Kadrolu	İlahiyat Ön Lisans	10 yıl	4 yıl	Yok	Var
Ö6	Fahri	İlahiyat Ön Lisans	6 yıl	5 yıl	Yok	Var
Ö7	Fahri	İlahiyat Lisans	5 yıl	3 yıl	Yok	Var
Ö8	Kadrolu	İlahiyat Ön Lisans	13 yıl	5 yıl	Yok	Var
Ö9	Fahri	İlahiyat Lisans	1 yıl	1 yıl	Yok	Var
Ö10	Sözleşmeli	İlahiyat Lisans	8 yıl	4 yıl	Var	Var
Ö11	Fahri	İlahiyat Ön Lisans	2 yıl	2 yıl	Yok	Var
Ö12	Kadrolu	İlahiyat Lisans	7 yıl	3 yıl	Var	Var
Ö13	Sözleşmeli	İlahiyat Lisans	2 yıl	2 yıl	Var	Var
Ö14	Sözleşmeli	İlahiyat Lisans	2 yıl	2 yıl	Var	Yok
Ö15	Kadrolu	Diğer Lisans	13 yıl	6 yıl	Yok	Var
Ö16	Fahri	İlahiyat Ön Lisans	1 yıl	1 yıl	Yok	Var
Ö17	Fahri	İlahiyat Ön Lisans	8 yıl	3 yıl	Yok	Var
Ö18	Sözleşmeli	İlahiyat Lisans	10 yıl	2 yıl	Var	Var
Ö19	Fahri	İlahiyat Ön Lisans	9 yıl	1 yıl	Yok	Var
Ö20	Kadrolu	İlahiyat Lisans	5 yıl	4 yıl	Var	Var